

Fylkesmannen i
Telemark

Tilstandsrapport

2017

Innhold

3 Innledning

KOMMUNENE

- 4 Kommunereformen
- 6 Kommuneøkonomi
- 10 Skjønnsmidler
- 11 Befolkning

BEREDSKAP

- 12 Kommunal beredskapsplikt
- 16 Klimatilpasning
- 18 Katastrofeberedskapsrådet i Grenland
- 20 Ny risiko- og sårbarhetsanalyse

MILJØVERN

- 24 Innledning fra miljøverndirektøren
- 26 Klima i endring
- 28 Rovviltskader
- 30 Laks i Skiensvassdraget
- 33 Besøksstrategi for Hardangervidda nasjonalpark
- 36 Samfunnsnyttig bruk av overskuddsmasser fra samferdselsprosjekter
- 38 Bygningsavfall
- 40 Plan- og bygningsloven

LANDBRUK

- 42 Innledning fra landbruksdirektøren
- 44 Klimautfordringene
- 46 Tømmertransport på kommunal veg
- 48 Jordvern
- 50 Storfesatsing
- 52 Inn på tunet

UTDANNING OG VERGEMÅL

- 54 Innledning fra utdanningsdirektøren
- 56 Nye regler om elevenes skolemiljø
- 58 Kompetanse for mangfold
- 60 Ny desentralisert ordning for kompetanseutvikling i skole
- 61 Hjelpemidler eksamen
- 63 Ny rammeplan for barnehage
- 64 Spesialpedagogisk hjelp
- 66 Vergemål

SOSIAL OG HELSE

- 68 Situasjonsrapport fra sosial- og helseavdelingen
- 70 Skilsmisser
- 71 Askespredning
- 72 Førerkortsaker
- 74 Pasient- og brukarmedvirkning tema i tilsynssaker og rettighetsklager
- 76 Omsorgsplanen
- 78 Involvering av pasienter, brukere og pårørende
- 81 Bruk av vanedannende legemidler i Telemark
- 82 Psykisk helse og rus
- 84 Barnekonvensjonen
- 86 Talenter for framtida
- 89 Folkehelse

-

- 90 Her er Fylkesmannen i Telemark
-

Tilstandsrapport 2017

Her kommer årets tilstandsrapport fra Fylkesmannen i Telemark. Hensikten med rapporten er å gi en gjennomgang av status på utvalgte områder for kommunene i Telemark, og ut fra det også formidle hva vi forventer av kommunene framover. Rapporten er også en av måtene vi formidler statlig politikk på viktige områder.

Fylkesmannen har ulike roller, og skal oppfylle mange oppdrag. Vi får hvert år nærmere 200 oppdrag fra i alt 12 departement med tilhørende direktorat, som er forskjellige i innhold, omfang og form. Vi har trukket fram en del sentrale temaer i denne rapporten, men den omfavner likevel ikke alle oppdragene våre. Noen temaer går igjen fra år til år, mens andre temaer har vi valgt ut fordi vi tror de er viktige både for kommunene og for innbyggerne.

Kommunereformen ble formelt avsluttet i 2016. I Telemark har det resultert i at to kommuner har vedtatt å slå seg sammen, Bø og Sauherad. Det er mange kommuner som har lagt ned et stort arbeid gjennom utredninger og dialog med nabokommuner, men foreløpig har dette ikke ført til at flere kommuner har ønsket å slå seg sammen. Fylkesmannen skal fortsatt legge til rette for kommuner som vurderer å slå seg sammen, og vi skal bistå ved grensejusteringer. Fylkesmannen skal også følge opp ved å kalle inn til felles kommunestyremøter for kommunene som slår seg sammen.

Også regionalt nivå er i endring. I skrivende stund er det foreslått at fylkeskommunene i Vestfold og Telemark skal slås sammen til en region. Dette vil kunne føre til endringer i oppgavefordeling mellom staten sentralt, regionalt nivå og kommune framover. Det er videre vedtatt at fylkesmannsembetene i Vestfold og Telemark skal slås sammen til ett embete fra 01.01.2019. Lokaliseringen av det nye embetet er fortsatt ikke avklart.

Samtidig som reformen skal gjennomføres i tiden framover, er vi opptatt av at vi fortsatt skal løse oppdragene våre.

Jeg håper rapporten vil stimulere til handling og sette fokus på utfordringene i Telemarksamfunnet, og takker for samarbeidet.

Skien, mai 2017

Kari Nordheim-Larsen
Fylkesmann i Telemark

Kommunereformen fortsetter

Resultatet av kommunereformen i Telemark er at Bø og Sauherad har vedtatt å slå seg sammen til én kommune.

Regjeringen sitt initiativ til en kommune-reform ble lansert i regjeringens politiske plattform etter valget i 2015. Etter en behandling i Stortinget der et flertall gikk inn for reformen ble alle landets kommuner invitert til å ta aktiv del i reformen.

Regjeringen satte opp fire hovedutfordringer som et minimum for hva kommunene bør diskutere i dialog med naboene. Disse utfordringene kan oppsummeres i fire hovedmål for reformen:

- › Gode og likeverdige tjenester til innbyggerne
- › Helhetlig og samordnet samfunns-utvikling
- › Bærekraftige og robuste kommuner
- › Styrket lokaldemokrati

Kommunene i Telemark har lagt ned et variert, men betydelig arbeid gjennom utredninger og dialoger med nabokommuner. Det har vært gjennomført flere dialoger innenfor regionene, men også over grensene for det eksisterende regionale samarbeidet i fylket. Mot slutten av perioden ble arbeidet fokusert mot dialog innenfor de eksisterende regionene.

I Grenlandsregionen som omfatter kommunene Bamble, Drangedal, Kragerø, Porsgrunn, Siljan og Skien ble det tidlig klart at det ikke var politisk mulig å sette i gang reelle forhandlinger om en ny kom-

mune. Etter å ha gjennomført en utredning bestemte kommunene seg for å satse på mer interkommunalt samarbeid som svar på utfordringene i kommunereformen.

I Midt-Telemark som omfatter kommunene Bø, Nome og Sauherad ble det forhandlet fram en intensjonsavtale om en ny kommune basert på disse tre. Etter lokalpolitisk behandling ble det klart at Bø og Sauherad ønsket å gå videre i arbeid med å etablere en ny kommune. Fylkesmannen har i sin tilrådingen foreslått at alle tre går sammen i en ny kommune.

I Vest-Telemark har det vært flere initiativer. Til slutt ble en intensjonsavtale mellom Kviteseid og Seljord sendt ut på høring hos innbyggerne. Etter denne høringen fattet kommunestyrene vedtak om å fortsette som egne kommuner.

I Øst-Telemark som omfatter kommunene Hjartdal, Notodden og Tinn har det vært flere forhandlinger uten at dette har ført til noe vedtak om sammenslåing. Fylkesmannen oppfordret til slutt Hjartdal og Notodden om å gå i forhandlinger. Det ble forhandlet fram en intensjonsavtale som begge kommunestyrene la ut til høring hos innbyggerne. Hjartdal kommune ønsket ikke å gå videre mot en sammenslåing.

Fra folkemøte om
kommunereformen
våren 2016.

Foto: Anne Spånem

Vi venter nå på Stortingets endelige vedtak om kommunereformen. Arbeidet med kommunereformen fortsetter likevel også framover. Selv om Fylkesmannens oppdrag i den pågående kommunereformen formelt ble avsluttet ved utgangen av 2016, vil vi fortsatt legge til rette for kommuner som vurderer i slå seg sammen, og vi skal bistå ved grensejusteringer. Fylkesmannen skal også følge opp ved å kalle inn til felles kommunestyremøter for kommunene som slår seg sammen.

—

Kontaktperson

Stein Elseth
fntesel@fylkesmannen.no

Økt skatteinngang i 2016

gir bedring i driftsresultatene i kommunene

Inntektsveksten ble høyere enn forventet. Det skyldtes hovedsakelig at tilpasninger til økt skatt på utbytte gjorde at skatteinngangen økte.

Netto driftsresultat

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren.

TBU har anbefalt et nivå på 1 ¾ prosent for primærkommunene.

Netto driftsresultat er et mål på hvor mye kommunene sitter igjen med av driftsinntekter etter at driftsutgifter og netto renter og avdrag er betalt. I 2015 og 2016 har netto driftsresultat for de fleste kommunene bedret seg på grunn av den økte skatteinngangen. I 2016 får primærkommunene som helhet et netto driftsresultat på 4,1 prosent av inntektene.

For Telemark er netto driftsresultat i gjennomsnitt på 3,7 prosent. Siljan har det høyeste netto driftsresultatet med 8,2 prosent.

Alle kommunene i Telemark hadde i 2016 et netto driftsresultat over TBU anbefalingene unntatt Hjartdal som hadde 0,6 prosent.

Det har vært en sterk øning i netto driftsresultatet for Telemarkskommunene fra 0,6 prosent i 2014, 2 prosent i 2015 til 3,7 prosent i 2016. Telemark har i alle tre årene ligget under landsgjennomsnittet.

Økonomisk balanse målt i netto driftsresultat

1,75 eller bedre	3
Mellom 0 og 1,74%	1
Negativt	0

Økonomisk buffer målt ved disposisjonsfond

4,5% eller bedre	3
Mellom 2 og 4,4%	1
Under 2%	0

Finansutgifter i % av brutto driftsinntekter

2,9% eller lavere	3
Mellom 3 og 3,9%	1
Over 4%	0

Netto lånegjeld i % av brutto driftsinntekter

Under 60%	3
Mellom 60 og 69,9%	1
Over 70%	0

Kommunebarometer for Telemark 2016

Kommune	Nett dr res	Buffer	Finans	Lånegjeld	Sum 2016	2012-16
0826 Tinn	3	3	3	3	12	12
0829 Kviteseid	3	3	3	3	12	8
0811 Siljan	3	3	3	1	10	12
0814 Bamble	3	3	3	1	10	10
0827 Hjartdal	1	3	3	3	10	10
0831 Fyresdal	3	1	3	3	10	10
0833 Tokke	3	0	3	3	9	7
0805 Porsgrunn	3	1	3	0	7	7
0806 Skien	3	3	1	0	7	5
0834 Vinje	3	3	1	0	7	7
0807 Notodden	3	3	0	0	6	4
0828 Seljord	3	1	1	0	5	4
0830 Nissedal	3	1	0	1	5	5
0815 Kragerø	3	1	0	0	4	3
0817 Drangedal	3	1	0	0	4	4
0819 Nome	3	0	1	0	4	2
0821 Bø	3	0	1	0	4	2
0822 Sauherad	3	0	1	0	4	4

Kommunebarometer for Telemark

For å vise den økonomiske situasjonen for kommunene i Telemark har vi rangert kommunene i et kommunebarometer. Tallene er hentet fra foreløpige tall i KOSTRA (KOM-mune-STat-Rapportering).

Det er ingen absolutte grenser for å angi god, middels eller dårlig økonomisk drift. I kommunebarometeret har vi brukt anbefalinger fra TBU, ulike institusjoner og erfaringer.

Kommunebarometeret består av fire overordnede nøkkeltall. Barometeret sier ingenting om kvaliteten på de kommunale tjenestene.

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat er omtalt i innledningen.

Disposisjonsfond

Det er bare fire kommuner som har en økonomisk buffer på under 2 prosent av brutto driftsinntekter. Siljan, Bamble og Tinn har buffer på godt over 10 prosent.

Netto driftsresultat 2016

Kommune	2014	2015	2016
0805 Porsgrunn	-2,6	-0,9	3,2
0806 Skien	2,2	2,7	3,8
0807 Notodden	-0,5	6,1	4,4
0811 Siljan	4,6	6,4	8,2
0814 Bamble	-0,1	2,4	4
0815 Kragerø	-0,8	2,4	2,7
0817 Drangedal	1,9	0,1	4
0819 Nome	-0,3	-1,6	2,3
0821 Bø	-0,9	2,3	2,3
0822 Sauherad	-2	3	4,2
0826 Tinn	3,5	3	4,7
0827 Hjartdal	4,7	0,5	0,6
0828 Seljord	2,4	2,3	1,8
0829 Kviteseid	0,4	2,3	2,9
0830 Nissedal	0	4,1	4,4
0831 Fyresdal	5,7	1,5	4
0833 Tokke	0,1	-3,7	4,8
0834 Vinje	4,7	6,4	6,7
Telemark	0,6	2	3,7
Landet u Oslo	1,2	2,9	4,1

Finansutgifter

Indikatoren viser hvor stor andel av driftsinntektene som er bundet opp i tilbakebetaling av lån. Det er fire kommuner i Telemark som ligger over grenseverdien på fire prosent av brutto driftsinntekter. Snittet for Telemark ligger på 3,1 prosent.

Netto lånegjeld

Det gir grunn til bekymring at en del kommuner har en netto lånegjeld som er svært høy. Det gjelder særlig Kragerø og Drangedal med godt over hundre prosent i forhold til brutto driftsinntekter.

Rangering

I tabellen er de to feltene til høyre rangert i forhold til foreløpig regnskap 2016 og regnskap for de fem siste årene, det vil si perioden 2012 til 2016.

De kommunene som er rangert lavest, er de som har den største utfordringen med kommuneøkonomien. Her ligger også de kommunene som har vært eller er registrert i ROBEK – «register om betinget godkjenning og kontroll» de siste årene. Det vil si kommunene som har hatt eller har økonomisk ubalanse.

Det er kommuneloven § 60 nr. 1 som definerer hva økonomisk ubalanse innebærer.

Per mars 2017 er Bø, Sauherad og Nome kommuner registrert i ROBEK.

På bakgrunn av foreløpige regnskapstall for 2016 vil Bø og Sauherad være ute av registeret så snart regnskapet er vedtatt.

Kommunenes enhetskostnader til tjenesteproduksjon

Driftsutgifter per innbygger i kommunen viser enhetskostnaden ved kommunens egen tjenesteproduksjon i både brutto og netto. Det kan også være en produktivitetsindikator, men dette sier ikke noe om kvaliteten på tjenestene.

Brutto driftsutgifter per innbygger viser enhetskostnaden for den totale tjenesteproduksjonen i kommunen. Slik det fremkommer av grafen til høyre så er brutto driftsutgifter til tjenesteproduksjonen per innbygger i Skien omtrent halvparten av den de har i Vinje.

Netto driftsutgifter viser driftsutgiftene inkludert avskrivninger etter at driftsinntektene – som bl.a. øremerkede tilskudd og andre direkte inntekter er trukket i fra. Forskjellen mellom Skien og Fyresdal i netto driftsutgifter per innbygger er på nesten 32 600 kroner.

I gjennomsnitt var brutto- og netto driftsutgifter for Telemarkskommunene i 2016 hhv. 83 432 og 57 335 kroner per innbygger.

Utfordringer til kommunene

Sørge for en bærekraftig økonomi med et netto driftsresultat som er bedre enn 1,75 % av brutto driftsinntekter (TBU).

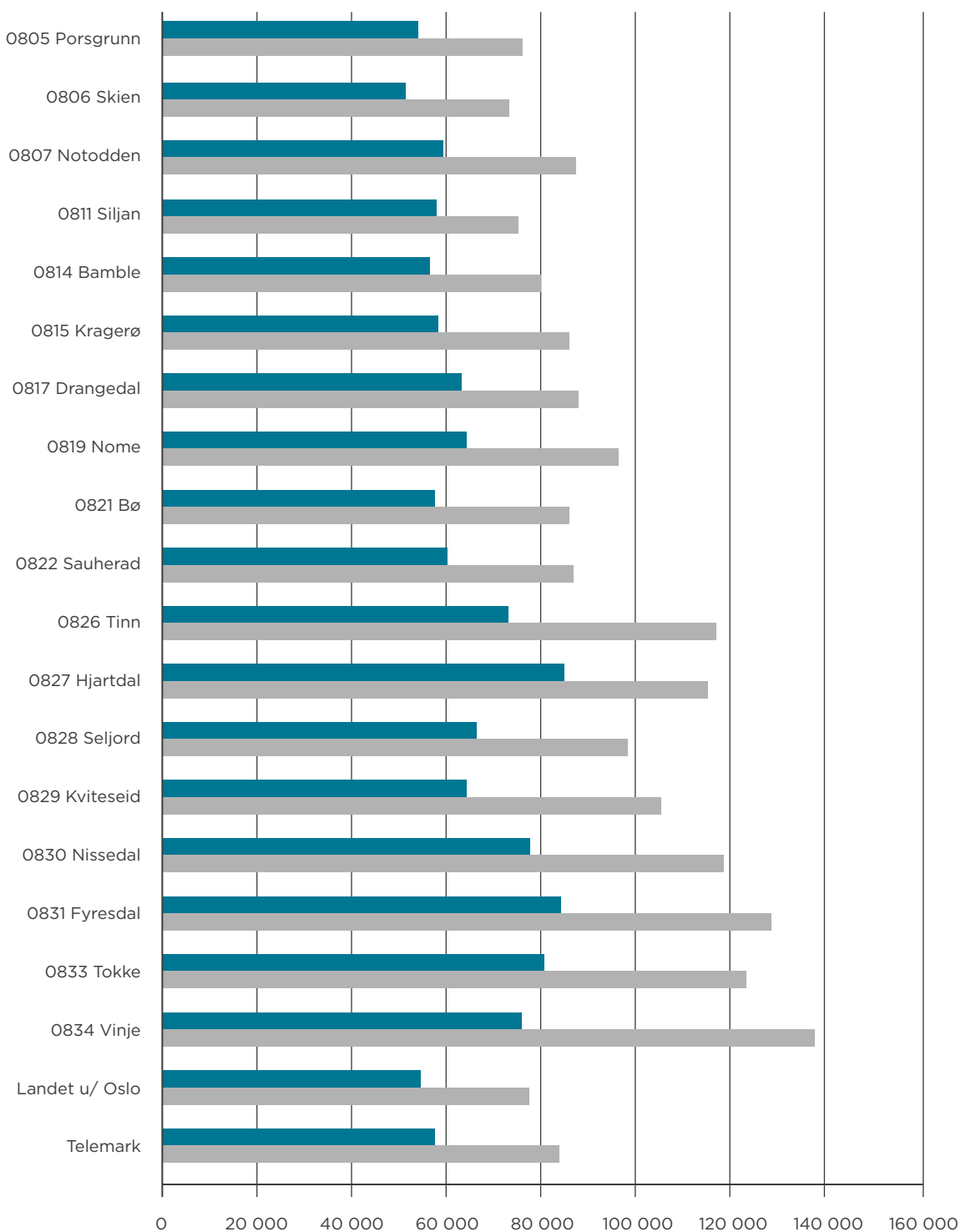
Nivået for drift, gjeld og fond må tilpasses slik at kommunen kan sikre seg mot sviktende inntekter, uforutsette utgifter og framtidige økte renter.

Ved hjelp av kontinuerlig omstillings- og utviklingsarbeid sikre god kvalitet på tjenestene.

-

Kontaktperson

Knut Ørvik
fmtekor@fylkesmannen.no

Driftsutgifter per innbygger

Netto driftsutgifter i kroner per innbygger, konsern

Brutto driftsutgifter i kroner per innbygger, konsern

Skjønnsmidlene reduseres

Telemark fikk 52,2 millioner i skjønnsmidler for 2014. I 2015 ble det redusert til 48,5 millioner og for 2016 er beløpet 41,5 millioner.

Ordinær tildeling

Ved tildeling av skjønn skal Fylkesmannen ta hensyn til utgiftskrevende forhold av betydning som kommunene ikke kan påvirke selv, og som ikke er fanget opp i inntekts-systemet eller andre faste tilskuddsordninger. Dette kan være forhold av uforutsett, midlertidig eller mer langvarig karakter.

Økonomisk ubalanse

Skjønnsmidler som gis til kommuner i ROBEK og andre kommuner i økonomisk ubalanse skal alltid knyttes opp til en forpliktende plan for å komme i økonomisk balanse. Denne planen skal enten være økonomiplan/budsjett, eller en egen spesifisering av økonomiplan/budsjett. I planen skal kommunen spesifisere konkrete tiltak for å gjenopprette økonomisk balanse.

Differensiert arbeidsgiveravgift

Drangedal, Nome og Hjartdal får kompensert for differensiert arbeidsgiveravgift gjennom skjønnsmidlene. Kompensasjonen for endringer i differensiert arbeidsgiveravgift er lagt inn i basisrammen, det er gitt åpning for at denne gradvis skal reduseres.

Seljord kommune har fått tildelt noe av skjønnsmidlene som kompensasjon for ekstraordinære utgifter i forbindelse med flom. Trehundretusen er gitt til fylkesoverbyggende arbeid med barnekonvensjonen.

Prosjektmidler

En del av skjønnsrammen gis som støtte til fornyings- og innovasjonsprosjekter i kommunene. Det er Grenlandssamarbeidet, Midt-Telemarkrådet, Vest-Telemarkrådet og Kongsbergregionen som disponerer midlene.

Formålet med prosjektmidlene er å gi kommunene støtte til å prøve ut nye løsninger på sine utfordringer.

Prosjektenes formål må være å styrke kommunen i rollene som tjenesteprodusent, myndighetsorgan, lokal demokratisk arena eller som samfunnsutvikler. Prosjektene kan omfatte alle tjenesteområdene i kommunen.

Det skal ikke gis støtte til prosjekter som handler om utføring av kommunale driftsoppgaver, eller prosjekter som er en del av det ordinære kommunale utviklingsarbeidet.

Kommune/region/tiltak	
Fordelte skjønnsmidler til kommuner	2016
Notodden	4300
Kragerø	3500
Drangedal	4000
Nome	9000
Hjartdal	2100
Bø	4400
Sauherad	4400
Seljord	2000
Kviteseid	500
SUM	34200

Omstillings- og utviklingsprosjekter	
Grenlandssamarbeidet	2400
Kongsbergregionen	1090
Midt-Telemark rådet	1800
Vest-Telemark rådet	1710
Andre prosjekter	300
SUM	7300

-

Kontaktperson

Knut Ørvik
fmtekor@fylkesmannen.no

Befolkning

Folketilveksten i landet var 0,8 % i 2016. Den svakeste veksten på mange år. Telemark har en årviss svakere vekst enn landet. Den vesentligste del av befolkningsveksten skyldes innflytting.

Folketilveksten i Telemark var 0,5 % i 2016, mot 0,3 % de tre siste årene. Etter flere år med fødselsunderskudd, ga 2016 et lite overskudd på 7 fødte. Av tilveksten i Telemark i 2016 på vel 800 personer, sto innflytting for 796.

8 av fylkets 18 kommuner har hatt en negativ utvikling siste år. Det er bare Porsgrunn, Skien og Bø som kan vise til uavbrutt årlig tilvekst over en lengre periode. [Kilde: SSB.](#)

Arbeidsmarkedet

Ved utgangen av juli 2016 var ledigheten i Telemark for første gang nede på landsgjennomsnittet. Utviklingen på arbeidsmarkedet i 2016 var positiv for Telemark, selv om vi ligger litt over ledigheten for landet pr. februar 2017. Ungdomsledigheten fortsetter å gå ned.

Ved utgangen av februar 2017 var det registrert 3 061 helt ledige ved NAV i Telemark. Dvs. 3,5 % av arbeidsstyrken. Dette er en nedgang på 277 personer fra samme periode i fjor. Kun fire av fylkets kommuner hadde økning i arbeidsledigheten. Ledighetstallet for landet pr. februar var 3,1 % av arbeidsstyrken.

Samtidig ser vi at mange innvandrere strever med å komme i jobb. I Telemark har nå 32 prosent av alle arbeidsledige innvandrerbakgrunn. [Kilde: NAV.](#)

-

Kontaktperson

Stein Elseth
fntesel@fylkesmannen.no

Folkemengde per januar og årlig tilvekst

	2014		2015		2016		2017	
	Innb.	Tilvekst	Innb.	Tilvekst	Innb.	Tilvekst	Innb.	Tilvekst
0805 Porsgrunn	35516	239	35755	200	35955	243	36198	
0806 Skien	53439	306	53745	207	53952	364	54316	
0807 Notodden	12609	-10	12599	118	12717	40	12757	
0811 Siljan	2404	-43	2361	-26	2335	22	2357	
0814 Bamble	14193	-53	14140	-52	14088	50	14138	
0815 Kragerø	10621	15	10636	-29	10607	-21	10586	
0817 Drangedal	4135	-24	4111	25	4136	12	4148	
0819 Nome	6643	-13	6630	-96	6534	51	6585	
0821 Bø	5834	143	5977	124	6101	161	6262	
0822 Sauherad	4325	21	4346	-8	4338	-35	4303	
0826 Tinn	5957	-44	5913	27	5940	-46	5894	
0827 Hjartdal	1602	-8	1594	19	1613	-20	1593	
0828 Seljord	2989	13	3002	-11	2991	-12	2979	
0829 Kviteseid	2468	-2	2466	-18	2448	-6	2442	
0830 Nissedal	1451	-12	1439	4	1443	33	1476	
0831 Fyresdal	1303	-5	1298	25	1323	-4	1319	
0833 Tokke	2257	-5	2252	-6	2246	-18	2228	
0834 Vinje	3723	-34	3689	38	3727	-1	3726	

Kilde: SSB

10 år med Selvangivelsen og Beredskapstrappa

Hver januar måned de siste 10 årene har kommunene i Telemark fylt ut den tilsendte Selvangivelsen. Disse danner så grunnlaget for utarbeidelsen av Beredskapstrappa.

Fylkesmannen har en rekke roller i arbeidet mot kommunene innenfor fagområdet samfunnssikkerhet og beredskap. Vi skal være veiledere og pådrivere for det jevnlige og ekstraordinære beredskapsarbeidet, vi skal følge opp planarbeidet etter Plan- og bygningsloven, og vi skal føre tilsyn etter Sivilbeskyttelsesloven med Forskrift om kommunal beredskapsplikt.

Fullverdige tilsyn med hjemmel i lovverket gjennomføres relativt sjelden, omtrent hvert 4. år. Samtidig er det jo viktig at beredskapsarbeidet er en løpende og integrert aktivitet i kommunene, ikke bare noe som skjer i form av «skippertak» før tilsynene. Ett av tiltakene som gjennomføres fra Fylkesmannens side med utgangspunkt i pådriverrollen er at vi hvert år sender ut et enkelt egenrapporteringskjema - en «Selvangivelse».

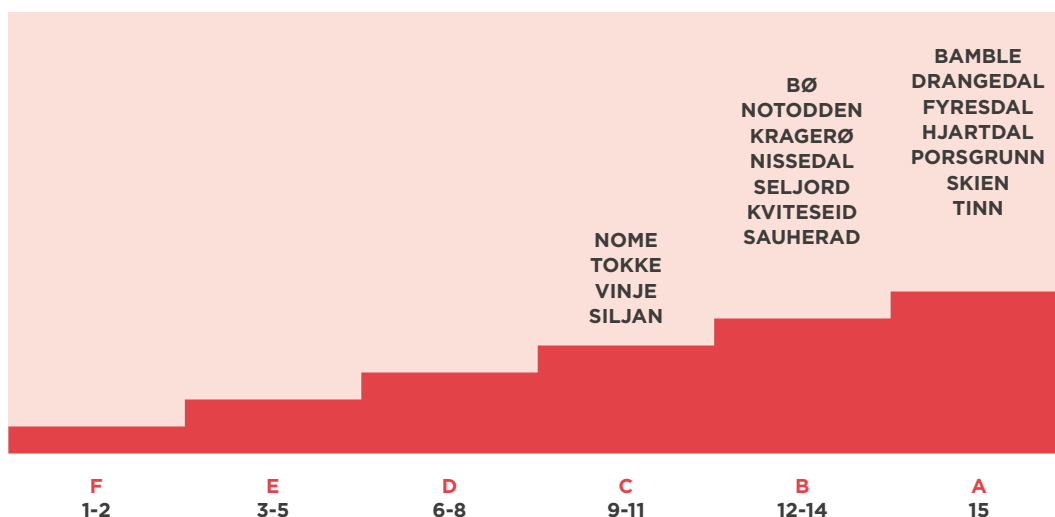
Selvangivelsen

Som en påminnelse om og egenvurdering/egenkontroll av aktiviteten gjennom året får kommunene i begynnelsen av hvert år tilsendt et skjema med 15 spørsmål om beredskapsrelatert aktivitet foregående år og status på beredskapsorganisasjonen og dokumentasjonen.

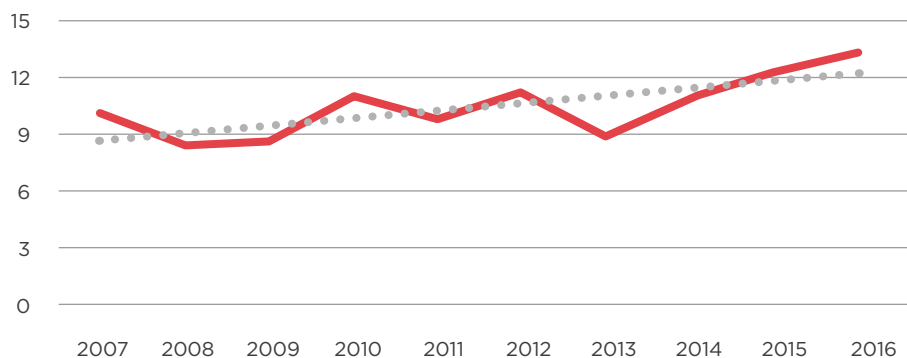
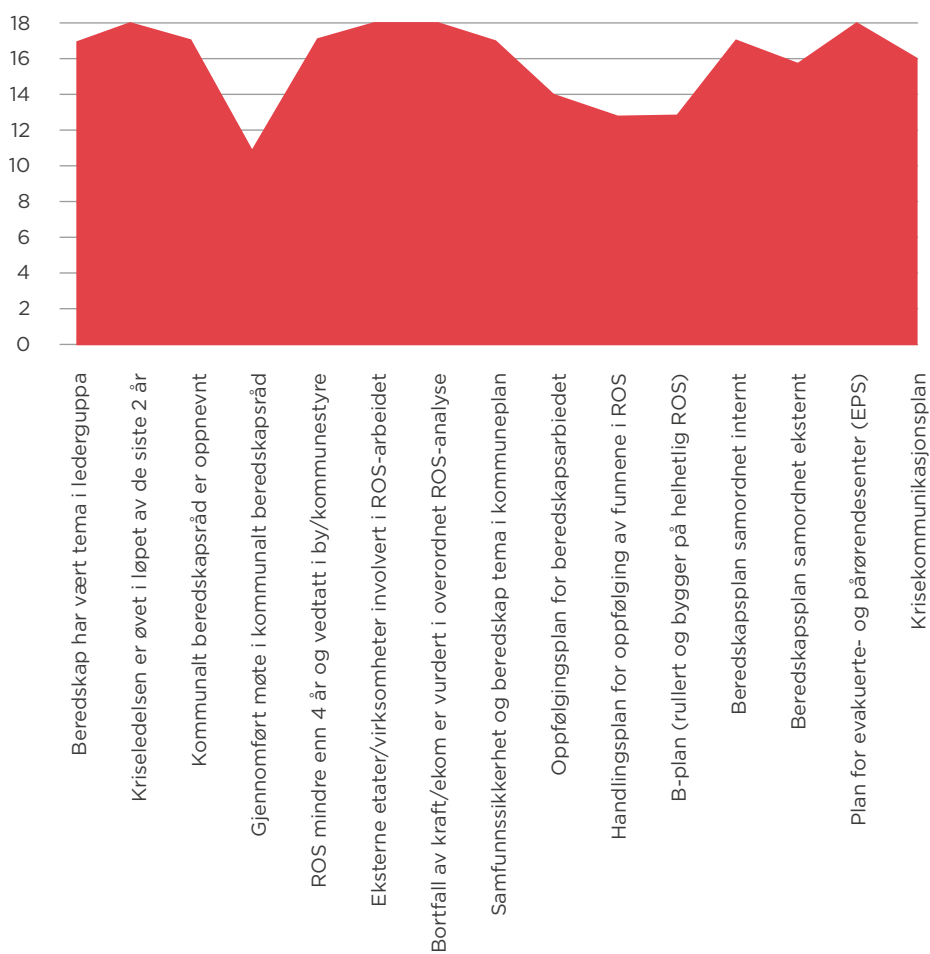
Hvert av spørsmålene skal besvares med JA eller NEI, og for hvert JA får kommunen ett poeng. Samlet poengsum avgjør plasseringen (trinnet) på Beredskapstrappa.

Beredskapstrappa

Fylkesmannen går gjennom tilbakemeldingene fra kommunene, teller opp og sammenstiller resultatene i Beredskapstrappa. Trappa presenteres for kommunene på det årlige Beredskapsseminaret i begynnelsen av februar, samt at den publiseres i denne rapporten.

Beredskapstrappa 2017.

Snittresultat for alle kommunene 2007-2016**Samlet resultat for alle kommunene**
Spørsmålene i selvangivelsen 2016

Trappa er et svært enkelt verktøy som ikke på noe vis gir noe fullgodt bilde av beredskapsstatusen i kommunene, men den gir en liten pekepinn, både enkeltvis og for kommunen samlet sett, og fungerer som en påminner om viktigheten av jevnlig innsats.

Stadig bedre jobbing i kommunene

Gjennom årene har kommunene – samlet sett – gradvis klatret oppover på Beredskapstrappa.

Grafen nedenfor viser med blått gjennomsnittlig antall poeng. Gjennomsnittet for 2016 ble på 13,33 av 15 poeng, noe som er veldig bra.

Vi ser ganske store utslag fra år til år, men den rødstiplede trendlinjen viser at det over tid går i riktig retning. Den siste store duppen sammenfaller med Fylkesmannens siste tilsynsrunde i 2013-2014, og duppen før det sammenfaller med innføringen av Sivilbeskyttelsesloven i 2010 og Forskrift om kommunal beredskapsplikt i 2011.

–

Kontaktperson

Jan W. Jensen Ruud
fmtejnr@fylkesmannen.no

Skotfoss, flommen 2015.
Foto: Fylkesmannen
i Telemark

Klimatilpasning

Alle har et ansvar for å tilpasse seg til klimaendringene – både enkeltmennesket, næringsliv og forvaltning.

Kanalbåtbrygga i Skien, september 2015.

Foto: Borte Aas

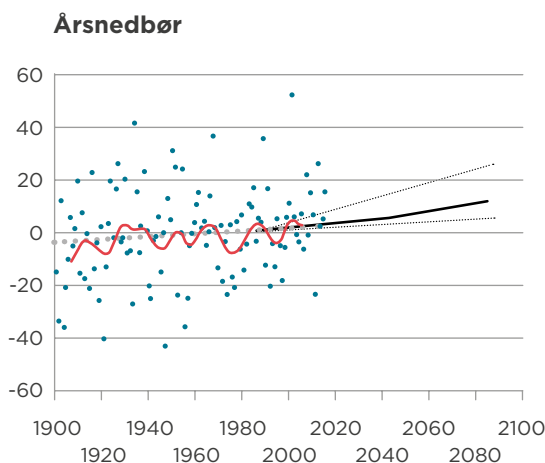
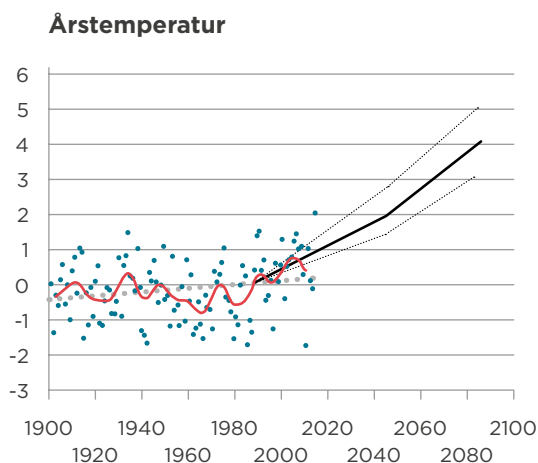
Innenfor forvaltningen har kommunen en sentral rolle med hensyn til å tilpasse lokalsamfunnet til pågående klimaendringer. I framtiden vil denne rollen bli mer og mer vektlagt, både på grunn av økonomi og for alle praktiske gjøremål i kommunen.

I sammenheng med klimatilpasning er arealplanlegging et svært viktig verktøy. Gjennom grundige planprosesser må kommunen sørge for at områder som bygges ut ikke kan trues av eksempelvis skred eller flom. Et villere og våtere klima vil bidra til å gjøre utfordringene knyttet til ekstremvær større enn de problemstillinger vi står

overfor i dag, og det vil være avgjørende å kunne følge opp denne utviklingen i alle planprosesser fremover.

Kommunene er pålagt å utarbeide risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS-analyser). Slike analyser må ta høyde for flom, skred og ekstremvær med klimaendringer som bakteppe.

Kombinasjonen av økt nedbør og varmere klima vil gjøre bygg og andre konstruksjoner mer utsatt for råte og forvitring. Kommunen som bygg- og anleggseier må ta hensyn til og ta høyde for dette. Pågående

klimaendringer må derfor fokuseres og vektlegges i arealplanleggingen og i all øvrig kommunal planlegging.

Trygg byggegrunn

For en rekke typer skred (steinsprang og steinskred, jord-, flom- og sørpeskred) kan det bli en økning i hyppigheten på grunn av økt nedbør i perioder. For kommuner som ønsker å legge til rette for boligbygging, servicebygg eller industri- og handelsvirksomhet, er det særdeles viktig å vurdere mulige farer knyttet til grunnforhold og/eller topografi. Det er allerede et faktum at forsikringsselskapene er blitt mer pågående med å fremme regress der planlegger (kommunen som planmyndighet) ikke har utvist tilstrekkelig aktsomhet.

Overvannsutfordringene øker

Dersom areal omdisponeres kan dette få store følger for opptak av nedbør. Parker og areal som er tilsådd og/eller plantet til tar opp regnvann. Utbyggingsareal med store takflater eller asfalterte områder bidrar derimot til at overflatevann føres inn i avløpssystemene og belaster disse. I mange kommuner er avløpssystemene svært gamle og underdimensjonerte for de nedbørsmengder vi allerede mottar i dag.

Gamle, underdimensjonerte overvannssystem er en utfordring mange kommuner sliter med. En fremtid med ytterligere nedbørsøkning vil gjøre situasjonen vesentlig verre. For å avhjelpe lokal overvannshåndtering og bidra til tilfredsstillende løsninger, er det viktig å planlegge med for

eksempel «grønne tak», regnbed (flomdempning i små, urbane nedbørsfelt) og naturlige flomveier som åpne bekker og/eller andre naturlige eller konstruerte formasjoner i landskapet.

Økt skogbrannfare

Det er sannsynlig at det fremover også vil forekomme lengre perioder med tørke. Dette vil kunne øke skog- og lynnbrannfaren vesentlig, også i tider på året som vi ikke har vært vant til en slik fare. Kommunene bør på dette grunnlag vurdere de praktiske, operative systemene kommune har til disposisjon, overveie bi- eller multilaterale samarbeidsmuligheter med andre kommuner og etater samt revidere/justere planverket for å være forberedt på å bekjempe slike branner.

Havnivåstigning og stormflo

Havnivåstigning kan føre til store oversvømmelser. Kystkommunene må forberede seg på havnivåstigning generelt (estimerer frem mot 2100 er stigning på over 60 cm på Telemarkskysten) og i kombinasjon med stormflo spesielt. Planarbeidet er viktig i denne sammenheng, og kommunene må nøye følge de anbefalinger og pålegg som kommer fra fagmyndighetene.

-

Kontaktperson

Willy Frogner

fmtewfr@fylkesmannen.no

Katastrofeberedskapsrådet i Grenland og Øvelse Omega 2016

Katastrofeberedskapsrådet i Grenland ble etablert i 1977 etter et initiativ fra Herøya Arbeiderforening og har gjennom årene gjennomført en rekke tiltak som har forbedret beredskapen i Grenland.

Selv om det var den økte risikoen som en følge av etablering av ny storindustri i Grenland som var grunnen til at Katastrofeberedskapsrådet ble opprettet, så hadde rådet helt fram til for få år siden fokus på hele risikobildet i området. Mandatet for rådet er spisset de senere år, og omfattende og mer allmenne beredskapsmessige problemstillinger skal normalt løftes opp til Fylkesberedskapsrådet.

Fra mandatet

Katastrofeberedskapsrådet i Grenland skal arbeide for å vedlikeholde og forbedre beredskapen hos offentlige og private beredskapsansvarlige i forhold til de særlige utfordringer knyttet til storindustrien i Grenland. Katastrofeberedskapsrådet skal tilrettelegge for og gjennomføre gjensidig utveksling av informasjon, samordning av planverk og ressurser og gjennomføre felles redningsøvelser og annen kompetanseutvikling.

Katastrofeberedskapsrådet gjennomfører normalt to møter og en felles storøvelse hvert år. Rådets aktiviteter skal samordnes med annen lokal og regional beredskapsaktivitet.

Øvelse Omega 2016

I 2016 gjennomførte Katastrofeberedskapsrådet Øvelse Omega, en svært omfattende og realistisk samvirkeøvelse med flere hundre innsatsmannskaper og markører. Et 20-talls forskjellige beredskapsaktører deltok i øvelsen.

Dette var en øvelse hvor man «trykket på den store knappen». Sivilforsvarets tyfoner ble utløst og SMS-varslings ble gjennomført til alle innbyggerne i Porsgrunn. Dette var varslet ved annonsering i avisene og redaksjonell omtale i perioden før øvelsen. En egen informasjonsfolder var også sendt ut kort tid før øvelsen sammen med naboinformasjon fra Herøya Industripark. I tillegg var det omfattende aktivitet og utplasserte markører i de områdene som ut fra scenarioet for øvelsen ville bli berørt.

Man fikk bare et par henvendelser knyttet til varslings og øvingsaktiviteten, så informasjonen i forkant ser ut til å ha nådd fram.

Scenario for øvelsen i korte trekk: En kran på en lastebil river ned en rørledning på Herøya med flytende ammoniakk under trykk. Store mengder ammoniakk renner ut og fordampes. Det er 10°C og 3 m/s vind fra nordvest slik at Herøya, Brattås og Løvsjø blir berørt av denne gasslekkasjen. Lekkasje må stenges og befolkningen i

utsatte områder må varsles. Evakuering og livreddende innsats i regi av nødetatene og industrivernet må gjennomføres.

Konklusjoner og anbefalinger til oppfølging

1. Nøkkel til suksess er god kommunikasjon. Unison enighet om dette.
2. Kostnader til en øvelse av denne dimensjon må være budsjettert og bevilget
3. Egensikkerhet må ha større fokus. Oppfølging av dette må utføres kontinuerlig
4. Sambandsressursene er gode, men alt avhenger av organiseringen fra innsatsleder
5. Det bør vurderes om flere aktører i beredskapen får tilgang til nødnett
6. Diskusjonsøvelse eller spilløvelse bør gjennomføres før fullskalaøvelse
7. Kommunikasjon mellom de forskjellige krisestabene må forbedres
8. Det bør øves på skadestedshåndtering med alle etatene samlet

-

Kontaktperson

Jan Aastø

fmtejas@fylkesmannen.no

Alle foto: Medielineja,
Hjalmar Johansen VGS

Pandemisk influensa, bortfall av strøm/ data og skred gir størst risiko

Det er gjort nye analyser av risiko og sårbarhet i Telemark i 2016. Analysene viser at det er størst risiko knyttet til pandemisk influensa, langvarig bortfall av strøm eller elektronisk kommunikasjon og jord- og flomskred.

Det skjer stadig endringer i samfunnet, i klimaet og i trusselbildet, noe som krever et dynamisk syn i arbeidet med samfunnssikkerhet, beredskap og krisehåndtering. Derfor er risiko- og sårbarhetsanalysen for Telemark (FylkesROS) revidert i andre halvår i 2016. FylkesROS skal være et felles grunnlag for å forebygge uønskede hendelser og styrke samordningen av det regionale arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap.

Nitten forskjellige hendelser er valgt ut fra Nasjonalt risikobilde, kommunenes risiko- og sårbarhetsanalyser og annen kunnskap om fylket. Alle hendelsene er alvorlige og komplekse, og involverer flere beredskapsaktører. De regionale beredskapsaktørene som er «eiere» av de ulike hendelsene og har best innsikt på sine områder, har selv valgt scenariene, utført analysene, foreslått forebyggende tiltak og beskrevet ansvar og oppgaver i krisesituasjoner.

Hendelsen som innebærer størst risiko er pandemi blant mennesker. Tre andre hendelser har vesentlig risiko og seks hendelser har moderat risiko.

Det er svært stor konsekvens for enkelt-hensyn som følge av sju hendelser, uavhengig av sannsynligheten for at de skjer.

Analysene har oversikter over forebyggende tiltak og hvem som har ansvar for dem, samt ansvar og oppgaver i krisesituasjoner.

-

Kontaktperson

Morten Johannessen

fntemjo@fylkesmannen.no

Hendelser gradert etter risiko

Hendelse	Risiko	Sannsynlighet	Konsekvens
Pandemi	Stor	Høy	Svært stor
Langvarig bortfall av elektronisk kommunikasjon	Vesentlig	Svært høy	Middels
Jord- og flomskred	Vesentlig	Svært høy	Middels
Langvarig bortfall av elektrisk kraft	Vesentlig	Middels	Svært stor
Kvikkleireskred	Moderat	Middels	Stor
Alvorlig næringsmiddelsmitte	Moderat	Stor	Stor
Stor skogbrann	Moderat	Høy	Middels
Stort utslipp av olje på sjø	Moderat	Høy	Middels
Pågående livstruende vold	Moderat	Lav	Svært stor
Tilstrømning av flyktinger	Moderat	Svært høy	Små

Enkelthensyn med størst konsekvens, uavhengig av sannsynlighet

Hendelse	Liv og helse	Påkjenninger	Natur/ kulturmiljø	Økonomi
Pandemi	Svært stor	Svært stor		Svært stor
Industriulykke	Svært stor			
Atomulykke	Svært stor		Svært stor	Svært stor
Dambrudd	Svært stor	Svært stor	Svært stor	Svært stor
Pågående livstruende vold	Svært stor	Svært stor		
Langvarig bortfall av elkraft		Svært stor		Svært stor
Stort utslipp av olje på sjø			Svært stor	

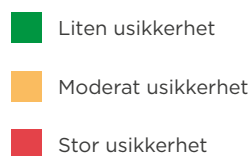
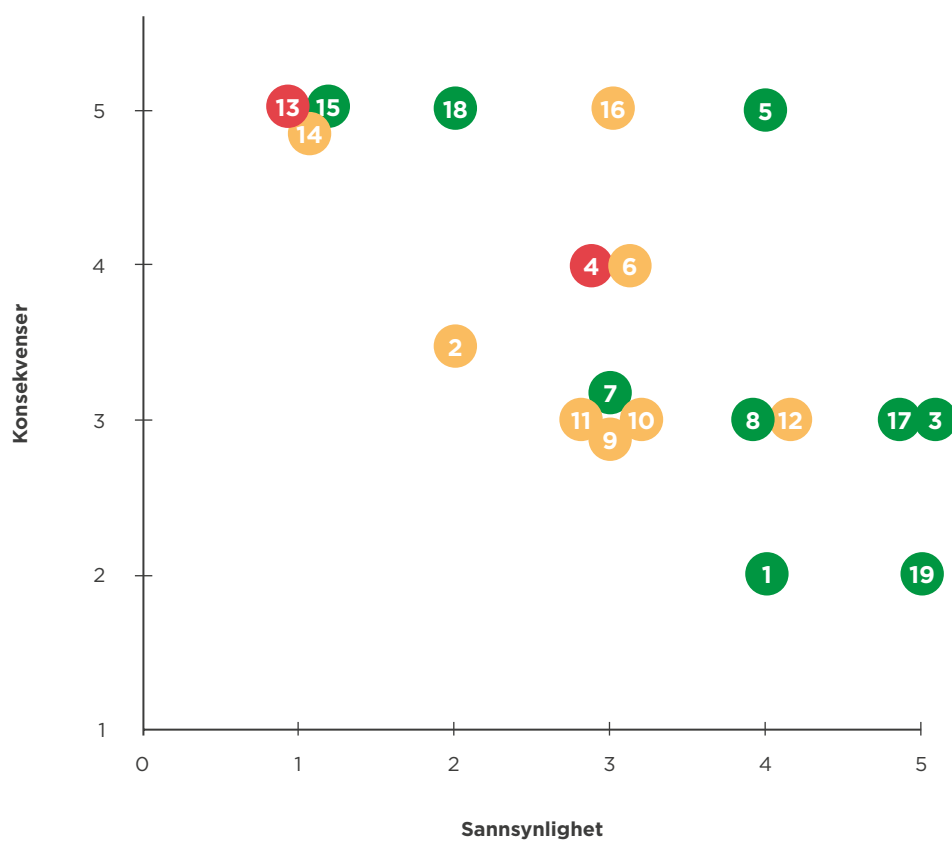
Sykehuset
Telemark, Skien.
Foto: Anne Spånem

Basestasjon.

Foto: Morten Johannessen

Risikobilde for Telemark 2016

1	Ekstrem vind og mye nedbør
2	Flom i hovedvassdrag
3	Jord- og flomskred
4	Kvikkleireskred
5	Pandemi blant mennesker
6	Alvorlig næringsmiddelsmitte
7	Alvorlig dyresmitte
8	Stor skogbrann
9	Stor vegtrafikkulykke i tunnel
10	Personulykke i tunnel

11	Storulykke frakteskip/passasjerferge
12	Stort utslipp av olje på sjø
13	Storulykke landbasert industri Grenland
14	Atomulykke i utlandet med utslipp til luft
15	Dambrudd større vannkraftmagasin
16	Langvarig bortfall av elektrisk kraft
17	Langvarig bortfall av elektronisk kommunikasjon
18	Pågående livstruende vold
19	Tilstrømning av flyktninger

Innledning

fra miljøverndirektøren

I St. melding 14 (2015-2016) Natur for livet slår Regjeringen fast at naturen er en av de viktigste ressursene for våre lokalsamfunn. Den er grunnlaget for bosetting, næringsvirksomhet, rekreasjon og kulturell tilhørighet. Telemarks natur fra Jomfruland til Gaustatoppen gjør oss stolte av å være telemarkinger og den er grunnlag for en stor reiselivsnæring her i fylket. Vi greier likevel ikke å ta vare på disse verdiene uten at samfunnsplanleggingen foregår på naturens premisser.

Kunnskapsbasert arealforvaltning

Selv om vi i dag har utviklet et sterkt lovverk som skal verne om naturen så er det likevel slik at endringene i vår bruk av naturen knapt har vært større. Hytteutbygging krever store arealer over hele fylket. Det samme gjør store samferdselsprosjekter. Begge deler er viktige elementer for lokal vekst og utvikling. Planlegging etter plan- og bygningsloven er det viktigste virkemidlet for å sikre en bærekraftig utvikling av våre lokalsamfunn der hensynet til vår flotte natur er ivaretatt. Kommunen er planmyndighet og den viktigste aktøren i disse prosessene. For å sikre naturverdiene er det avgjørende at kommunen har

nødvendig miljøkompetanse. Det er med bekymring vi registrer at kommunene over tid har bygget ned sin miljøkompetanse. For Fylkesmannen er det derfor en prioritert oppgave å bidra med råd og veiledning til kommunene på miljøområdet.

Aktiv vannforvaltning

Vann og vassdrag er en svært viktig del av Telemarks natur. Gjennom kraftutbygging har vassdragene også gitt grunnlag for stor lokal verdiskaping. Uten at det går utover kraftproduksjonen er det rom for å bedre miljøtilstanden i vassdragene. Gjennom de regionale vannforvaltningsplanene er det vedtatt mål for alle våre vassdrag. Kraftutbygging har gjort vassdragene sårbare for ytterligere påvirkning. Evnen til å motta utslipp og vassdragets biologiske mangfold er varig redusert. Vannforvaltningsplanene peker både på denne sårbarheten samtidig som de også peker på mulighetene for å forbedre tilstanden. Fylkesmannen opplever et økende engasjement fra innbyggerne for å ta vare på og utvikle miljøverdiene i disse vassdragene. Det gjelder ikke minst ivaretagelse av sårbare fiskeressurser og andre viktige elementer for utøvelse av friluftsliv.

Kommunene har en viktig rolle i vannforvaltningen. Gjennom sin arealplanlegging er de premissleverandør for arealbruken rundt vassdragene. De er og eier og driver av store avløpsanlegg som har sine utslipp til de samme vassdragene. Mange av disse er ikke i stand til å møte de utfordringene et ekstremt klima gir i forhold til rensing av utslipp.

Vi greier ikke nå miljømålene for våre vassdrag uten et sterkt kommunalt engasjement! Det er derfor viktig at kommunene gjør seg kjent med miljømålene og implementerer de i all sin virksomhet.

Regional planlegging

Naturen kjenner ingen grenser, hverken kommune eller fylkesgrenser. Regional planlegging er derfor et viktig virkemiddel for å få til en samfunnsutvikling som bygger på naturens tåleevne. Flere store og viktige regionale planprosesser starter opp i 2017. Gjennom kystsoneplanen er det et mål å sikre vår fantastiske skjærgård til beste for friluftsliv, lokal bosetting og bærekraftig næringsutvikling. Gjennom rullering av regional plan for Hardangervidda er målet å sikre vår mest arealkrevende art, villreinen, tilstrekkelige urørte fjellområder samtidig som vi også kan ivareta behovet for lokal næringsutvikling.

Sist men ikke minst skal vi gjennom den regionale klimaplanen utvikle mål og strategier for hvordan vi i Telemark skal bidra til at Norge når sine forpliktelser i Parisavtalen og reduserer sine utslipp av klimagasser.

Disse planene er styrende for Fylkesmannen sin oppfølging av planer og dispensasjonsaker etter plan- og bygningsloven. Vi erfarer imidlertid ofte at mange kommuner har lite eierskap og sviktende oppfølging av disse planene. Dette er sterkt beklagelig, for dette er viktige planer som kan skape forutsigbare rammer for kommunenes egen kommuneplanlegging. Vi oppfordrer derfor til engasjement og medvirkning i disse viktige prosessene, både politisk og administrativt.

Hans Bakke
Miljøverndirektør

Klimaet i Telemark er i endring – vår største miljøutfordring!

Klimaet er i endring. Dette rammer også Telemark. I 2016 ble klimaprofilen for fylket lagt frem. Den viser at temperaturen vil stige med 4 grader fram til 2100 og at hyppigheten av ekstremnedbør vil øke. Dette vil få store konsekvenser for vår natur og for våre lokalsamfunn.

Klimaendring og miljøpolitikk

Arbeid for å motvirke klimaendringene er den viktigste delen av vår miljøpolitikk. Mest kjent for de fleste er konsekvensene disse endringene har for våre lokalsamfunn gjennom økt hyppighet av ekstremvær med påfølgende flom og skred. Hvert år kan vi gjennom nyhetene lese om slike hendelser som får store konsekvenser for lokalsamfunn og innbyggere. Endringene har imidlertid konsekvenser på en rekke områder som berører Fylkesmannen og kommunenes ansvar på miljøområdet.

Forurensing

Disse hendelsene fører ikke bare til store materielle skader på veger, bygninger og annen infrastruktur. De skaper også ofte akutt forurensing i våre vassdrag. Kommunale avløpsanlegg er i liten grad dimensjonert for å ta imot disse ekstreme nedbørsmengdene. Konsekvensen er derfor ofte at utslipp går urensset ut i våre vassdrag. Dette kan få store konsekvenser både for vannlevende arter men også for de vassdrag som benyttes som drikkevannskilde. For Fylkesmannen er det en prioritert oppgave å følge opp kommunenes arbeid med å forbedre sine avløpsanlegg slik at de er i stand til å møte disse utfordringene.

Økosystemer i endring

På lang sikt vil klimaendringene endre livsmiljøet til mange arter i vår natur. Naturen vår er tilpasset det lokale klimaet. Når klimaet endres vil også økosystemene endre seg. Arter vil forsvinne og andre vil kunne komme til. Konsekvensene av dette kjenner vi ikke fullt ut. Vi kan risikere at arter som i dag er uønsket i vår natur blir vanskeligere å bekjempe samtidig som arter som i dag er truede og sårbare, vil stå i fare for å bli borte som følge av klimaendringene. Hva vil konsekvensen bli for våre verneområder? Mange av disse er vernet for å ta vare på særskilte arter og naturtyper. Endringer i klimaet kan derfor være en trussel mot verneverdiene. På denne bakgrunn varsler Regjeringen behovet for å starte et kartleggingsarbeid med sikte på å undersøke om vi trenger å supplere dagens verneområder med nye arealer som kan ivareta viktige verneverdier også i en tid med endringer i klimaet. Se Stortingsmelding 14 (2015-2016) Natur for livet.

God planlegging en nøkkel til å møte klimautfordringene

Planlegging etter plan- og bygningsloven er det viktigste virkemiddelet i miljøpolitikken, men også for å sikre et velfungerende og trygt lokalsamfunn. Det gjelder både for Fylkesmannen og for kommunene. Det er helt avgjørende at kommunen tar innover seg klimaendringene i all sin planlegging. Vi trenger lokalsamfunn der transportbehovene er redusert. Vi trenger nærhet mellom bolig, skole, arbeidsplasser og sosiale møtesteder. Vi trenger også at disse funksjonene er plassert på steder i lokalsamfunnet som er trygge for de naturhendelser som vil komme som følge av et mer ekstremt klima. Vi trenger dyktige planleggere, modige politikere og handlekraftige fagfolk til gjennomføring av tiltak for å skape gode og trygge lokalsamfunn med reduserte utslipp av klimagasser!

-

Kontaktperson

Hans Bakke
fmtehba@fylkesmannen.no

Marrisp er en planteart som er knyttet til fjæresonen og som står i fare for å bli utrydda dersom havnivået stiger som følge av klimaendringene. Bilde fra Jomfruland nasjonalpark.
[Foto: Anders Thylén, BioFokus](#)

Flom i Heddøla, september 2015.
[Foto: Bjørn Kristoffer Dolva, Statens vegvesen](#)

Sauer på topptur.
Foto: Aud-Torild
Stensrød

Forebyggende og konfliktdempende tiltak mot rovviltsskader

I perioden 2006–2016 har Fylkesmannen gitt til sammen 11,3 mill. kr i tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak (FKT-tiltak) mot rovviltsskader på husdyr. Den beste effekten oppnås ved å flytte sau fra gaupeutsatte lavlandsbeiter til fjellbeiter.

Søknadsprosedyre

Det er rovviltnemda i region 2 (Aust-Agder, Buskerud, Telemark og Vestfold) som årlig får tildelt midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak mot rovviltsskader fra Miljødirektoratet. Rovviltnemda fordeler deretter midler til den enkelte Fylkesmannen som behandler søknader fra brukerne. Fylkesmannen har i perioden 2006–2016 gitt 11,3 mill. kr i tilskudd til tiltak for å redusere tap til fredet rovvilt.

Søknader 2016

Fylkesmannen behandlet 43 søknader i 2016. Det ble søkt om til sammen kr 3 087 772,- i støtte til ulike tiltak, mens det var kr 1 242 000,- til disposisjon. Hele 27 søkere ønsket støtte til tekniske tiltak (elektroniske radiobjeller). Gjennom mange år har det vært en del brukere som har søkt om støtte til flytting av sauebesetningene sine til mindre rovdyrutsatte beiteområder.

I Telemark innebærer dette flytting av besetninger fra skogsområder i lavreliggende områder til hei- eller fjellbeite. Det er primært gaupebesetninger som er problemet for disse besetningene, og på fjellbeite reduseres i de fleste tilfeller problemet med gaupe til et minimum. I 2016 var det åtte brukere som søkte støtte til dette.

Utvidet tilsyn har en økende interesse blant søkerne og det var 11 søknader om støtte til dette i 2016. Tiltakene tidlig nedsanking og forsinket beiteslipp har gått betydelig ned de siste årene og det har ikke blitt prioritert å støtte dette siden effekten av disse tiltakene er usikker.

Prioritering og effekt på tap til fredet rovvilt

Mange husdyreiere har de siste årene skaffet seg radiobjeller for å kunne følge beitemønsteret til egen sauebesetning

Forbruk av FKT-midler i Telemark på ulike tiltak i perioden 2012-2016

Tiltakstype	2012	2013	2014	2015	2016
Konfliktdempende tiltak	98 000	150 000	105 400		200 000
Adm. utgifter, inkl. fellingsforsøk	21 500	60 000	60 000	60 000	60 000
Vokterhund					
Elektrisk overvåkingsutstyr	1 253 000	609 000	647 100	304 000	137 500
Gjeting/utvidet tilsyn	115 000	120 000	305 000	402 000	510 000
Flytting av besetning	336 500	425 000	142 500	192 000	317 500
Rovviltavvisende el. gjerder					
Tidlig nedsanking					
Forsinket slipp utmarksbeite					
Beredskapsareal				7 000	
Beiting inngjerdet areal	26 000				
Andre tiltak		111 000	40 000	40 000	17 000
Sum tilskudd	1 850 000	1 475 000	1 300 000	1 005 000	1 242 000

Tiltakstyper og utbetalt støtte til forebyggende og konfliktdempende tiltak i Telemark i perioden 2012-2016.

Antall sau og lam flyttet

2012	2013	2014	2015	2016
1 980	3 306	2 844	2 454	3 362

Antall sau og lam som er omfattet av støtte til flytting av besetninger fra lavlandsbeite til fjellbeite i Telemark i årene 2012-2016.

gjennom sesongen. Radiobjellene gjør det mulig å kontrollere fra en pc hjemme fra gården hvor sauen beiter. Systemet er derfor mer et overvåkingssystem enn et direkte tapsreducerende tiltak. I 2016 ble ikke dette tiltaket prioritert like høyt som tidligere. Tiltaket har imidlertid bidratt til at skader på sau på utmarksbeite kan bli oppdaget tidlig, og det er derfor til stor hjelp for husdyreiere.

Flytting av besetninger fra lavereliggende beiteområder til hei- og fjellbeiter er utvilsomt et tiltak som har god effekt i forhold til tap til gaupe. I samtlige tilfeller der dette tiltaket har blitt støttet har effekten vært positiv ved at tap til fredet rovvilt har gått ned, eller blitt helt eliminert. Dette er derfor et tiltak som har hatt høy prioritet i mange år. Ulempen med dette tiltaket er at det er forholdsvis dyrt og innebærer mye reising for den enkelte husdyreier for å gjennomføre et godt nok tilsyn.

Fylkesmannen har over lang tid prioritert å gi støtte til beitelag som gjennomfører utvidet tilsyn, spesielt i beiteområder med kroniske gaupesaker. I de fleste tilfeller leies det inn en eller flere tilsynspersoner som oppholder seg store deler av utmarks-sesongen i beiteområdet. I tillegg bidrar husdyreierne selv med minimum samme tilsyn som de ellers ville hatt i løpet av beitesesongen. Effekten av denne type tiltak er vanskelig å måle, men tapene har utvilsomt gått ned i de aktuelle områdene de siste årene. Fordelen med dette tiltaket er også at det blir lettere å finne kadaver. Dermed bedres dokumentasjonsgrunnlaget på rovdyrskader, noe som er en fordel i behandlingen av erstatningssaker.

-

Kontaktperson

Odd Frydenlund Steen

fmteofs@fylkesmannen.no

Laks i Skiensvassdraget

Utfordringer og muligheter

Skiensvassdraget har tømmerfløting, kanal og kraftverk. Men det har også laks, sjørret, ål og niøye. Nå er det på høy tid å sette fisken i fokus og la laksen leke!

Laks på veg opp i
Skiensvassdraget.
Foto: Espen Ørud.

Et stort – og rikt vassdrag

Skienselva er Sør-Norges tredje største vassdrag. Fra øverste tilløpsbekk og ned til sjøen er det over 25 mil, og gjennomsnittlig vannføring ut av Norsjø er 263 m³. Laks, sjørret, ål og niøye har tidligere vandret uhindret langt oppover vassdraget, forbi Norsjø og opp Bøelva, og til Heddalsvatnet og videre opp Heddøla. Dette utgjør 35 kilometer med gyttestrekning, men dessverre finner altfor få laks veien dit i dag.

Da tømmerfløtingen tok til på 1500-tallet ble fossene i Skien og Skotfoss regulert, og vandringsforholda for fisk ble vanskeligere. På 1800-tallet utgjorde etableringen av kanalen – og senere kraftverk – ytterligere hinder for opp- og nedvandrende fisk.

Fisketrapper

Klosterfossen i Skien ble det bygget lakse-trapp allerede i 1886, men det er usikkert hvor godt den fungerte. Senere er denne trappa bygget om, og den fungerer i dag godt. I 1983 startet man med telling av oppvandrende fisk i trappene i Skien. Første hinder på veien er Klosterfossen. Her har omlag 1000 til 2000 laks vandret opp hvert år. I samme fallet ligger Møllefossen der det ble bygget fisketrapp i 1970. Denne fungerte greit lenge, men de siste ti årene har trappa forfalt og den er moden for en restaurering. Skien kommune er i disse dager i dialog med kraftverkseierne om bygging av en ny trapp i Møllefossen. Miljødirektoratet har bidratt med 1,5 mill. kr til prosjektet og vi håper at kommunen sammen med kraftverkseierne greier å stable på bena den resterende del av finansieringen.

Laksen som kommer seg opp til Hjellevannet møter nå neste utfordring – Skotfoss. Her har fisketelleren vist en oppgang på ca. 1000 fisk hvert år, men i 2016 var det bare 270 laks som kom seg opp og videre til gyteområdene. Det er mye vann per laks på alle milene med gyttestrekning oppstrøms Norsjø.

Antall laks tatt på stang i Skiensvassdraget har stort sett ligget på 2–500 per år, fra 80-tallet og til i dag. Til sammenligning har lillebror i øst – Numedalslågen, ligget på 3–4000 fiskede laks per år de siste åra. Her er det rom for forbedring!

Hva gjøres i dag?

Formelt sett er det kun gjennom vassdragskonsesjoner (tillatelser) at man kan sette vilkår om avbøtende tiltak for skader og ulemper som vannkraftreguleringen har påført laksen. Siden kraftverka i Skien ble bygget før det ble innført konsesjonsplikt, har Fylkesmannen anmodet Norges vassdrags- og energidirektorat om konsesjonsbehandling av Klosterfossen, Skotfoss og Møllefossen. På den måten kan man på sikt sette vilkår som sikrer en bedring i forholdene for laks, sjørret, ål og niøye.

Skiensvassdraget har et enormt potensial som laksevassdrag, og vi ønsker å hjelpe i dette arbeidet. Det er med stor optimisme vi tar fatt på det videre arbeidet for laksen i Skiensvassdraget!

-

Kontaktperson

Irvin Kilde
fmteiki@fylkesmannen.no

Kaldkilde ved Gjuvsjø.
Foto: Morten Johannessen

Besøksstrategi for Hardangervidda nasjonalpark

Fra 2020 skal alle norske nasjonalparker ha en besøksstrategi. I 2016 er det gjort et forarbeid for Hardangervidda med sikte på at strategien er klar i 2019.

Strategien skal vise tiltak som balanserer hensynet til verneverdiene, besøkendes opplevelser og økonomisk verdiskapning - til størst mulig nytte for alle tre interesser. Hvis det er motstrid, skal hensynet til verneverdiene veie tyngst. Strategien skal være forvaltningsmyndighetenes egen plan. Den skal samtidig vise hva som kan gjøres for å være en positiv medspiller for reiseliv og lokalsamfunn.

Største nasjonalpark på fastlandet

Hardangervidda nasjonalpark med tilleggende verneområder er på 4 302 kvadratkilometer og er det største vernede området på fastlandet. Høyfjellsplatået på Hardangervidda regnes til å være ca. 8 000 kvadratkilometer og de vernede områdene utgjør omtrent halvparten. Områdene ligger i tre fylker og åtte kommuner.

Størst villreinstamme

Hardangervidda har den største stammen av gjenlevende europeisk vill fjellrein. Mesteparten av høyfjellsplatået er viktige funksjonsområder for villreinen. Flere andre verneverdier er sårbare for menneskelig påvirkning, men i omfang og kompleksitet står villreinen i en særstilling.

Blant de mest brukte

Bruken av Hardangervidda er allsidig og spenner fra utnyttelse av beite-, jakt- og fiskeressurser til turgang, naturopplevelser, ferieopphold, forskning, idrett

med mer. Omfanget av bruk og ferdsel er blant de største i norske nasjonalparker. Det er adkomstmuligheter fra mange kanter og ferdsel hele året, med størst intensitet på ettersommeren og tidlig på høsten. Ferdselen foregår både med og uten motorkjøretøy.

Forarbeid i 2016

Tilsynsutvalgene og Fylkesmennene i Hordaland, Buskerud og Telemark gjorde i 2016 et forarbeid med sikte på at en besøksstrategi for Hardangervidda nasjonalpark er klar i 2019. Strategien bør omfatte tilrettelegging og informasjon utenfor verneområdene som har betydning for forvaltningen innenfor.

Kunnskapsbasert

Besøksstrategien skal være basert på god kunnskap om sårbarhet, ferdsel og bruk, reiselivet, verdi som turistattraksjon og hvem de besøkende er. Det bør gjøres vurderinger av sårbarhet i forhold til villrein, rovfugl, fjellrev, kulturminner, mineraler med mer.

Strategiske grep og tiltak

Ut fra de målene som settes, beskrives det strategiske grep og det utarbeides en tiltaksplan. Tiltaksplanen skal være besøksstrategien munner ut i, og være konkret. Mange tiltak vil kreve finansiering fra Miljødirektoratet. Etter hvert vil tildeling av tiltaksmidler bli basert på besøksstrategiene. Det vil da bli vanskelig å få finansiert tiltak i områder som ikke har en slik strategi.

Organisering

Det er foreslått at arbeidet med besøksstrategi organiseres som prosjekt med styringsgruppe og prosjektgruppe, samt prosjektleder/sekretariat. Arbeidet bør koordineres med oppfølging av Regional plan for Hardangervidda i regi av fylkeskommunene og kommunene, og med det såkalte GPS-merkeprosjektet der mange aktører deltar.

-

Kontaktperson

Morten Johannessen
fntemjo@fylkesmannen.no

Reinjegere.

Foto: Morten Johannessen

Fjellbekk ved Gjuvsjø.

Kaffekos i september.
Alle foto: Morten
Johannessen

Rypebær med frost.

Rune og Kåre
venter på båt.

Samfunnsnyttig bruk av overskuddsmasser fra samferdselsprosjekter

Det gjennomføres en rekke samferdselsprosjekter i Telemark nå og de nærmeste årene. Fra disse omfattende prosjektene vil det genereres betydelige mengder overskuddsmasser i form av sprengstein. Det er viktig at disse massene utnyttes til samfunnsnyttige formål.

Stort massedeponi
i jomfruelig mark på
Lanner i Porsgrunn.

Foto: Fylkesmannen
i Telemark

I disse dager slutføres den store jernbanesatsingen på strekningen fra Porsgrunn til Larvik. Den delen av utbyggingen som er gjort i Telemark består vesentlig av tunneller. Store mengder sprengstein er lagt i store deponier i jomfruelig mark uten tanke for samfunnsmessig utnyttelse. Samtidig planlegges det uttak av stein ved en rekke lokaliteter i Grenland der en også tar i bruk jomfruelig mark.

I perioden 2015 – 2018 gjennomføres det store veiprosjektet på E134 med ny forbindelse mellom Århus og Gvammen. En tunnellstrekning på 9,4 km blir bygd og det genereres store mengder overskuddsmasser som legges i deponier.

Fylkesmannen mener dette er eksempler på dårlig utnyttelse av en etterspurt ressurs.

Nye store prosjekter

I disse dager planlegges ny E18 gjennom Porsgrunn og Bamble, et stort prosjekt der det meste av strekningen i Porsgrunn vil gå i tunneller (ca. 11 km). I tillegg vil også en liten del i Bamble gå i tunnell. Likeledes planlegges det utvidelse av farleden inn til Grenland og Kragerø ved store utsprenninger under vann. Det foregår også betydelig utbedringer av Riksveg 36 mellom Ulefoss og Gvarv. Alle prosjektene genererer store mengder sprengstein.

Samfunnsnyttig bruk av sprengsteinsmasser

En samfunnsnyttig bruk av sprengsteinsmassene fra E18 tunellene gjennom Porsgrunn vil være å bruke massene til en utvidelse av næringsarealene ved Herøya Industripark ved utfylling i Gunneklevfjorden. Dette er et særdeles gunstig prosjekt. Massene kommer til nytte, forurensningen i sjøbunnen i Gunneklevfjorden vil bli dekket til, og utlekkingen vil opphøre. Denne muligheten til å få så store mengder masser tilgjengelig innenfor så kort transportavstand vil trolig ikke oppstå på mange tiår. Fylkesmannen ser dette som en unik mulighet for å utnytte overskuddsmassene fra E18 utbyggingen på en meget samfunnsnyttig måte.

Vi er kjent med at sprengstein fra farledsutvidelsen og tunelldriften i Bamble vil kunne utnyttes til etablering av nye industriarealer på Asdalstrand der alt ligger til rette for mottak av sprengstein.

Samarbeid i tidlig fase

Avgjørende for å få til en god utnyttelse av sprengstein er at samfunnsaktørene samarbeider i tidlig fase og ser etter helhetlige løsninger som gir samfunnsnytte utover selve samferdselstiltaket. En sentral aktør her er selvsagt kommunene som bør ta de nødvendige grep for å stimulere til utnytting av massene gjennom arbeidet med reguleringsplaner og tilhørende bestemmelser.

-

Kontaktperson

Ingvar Oland

fmteiol@fylkesmannen.no

Sortering av avfall fra bygg- og anleggsvirksomhet

Bygg- og anleggsvirksomhet produserer store mengder farlig avfall. Feil håndtering kan være en kilde til forurensning og gi skade på helse og miljø fordi avfallet inneholder miljøgifter.

Byggenæringens landsforening melder i sin markedsrapport 1/16 at veksten i næringen for 2015 var 1,8 %. Selv med trangere tider i norsk økonomi ligger det likevel an til sterkere vekst. Prognosene tilsier at i 2017 vil veksten ligge på 2,2 %, og 4,0 % i 2018. Byggeaktiviteten i Telemark ser ikke ut til å skille seg vesentlig fra de nasjonale trendene og i tiden fremover står vi overfor store utbyggingsprosjekter i hele fylket.

Store mengder faglig avfall

I bygg- og anleggsvirksomhet produseres det store mengder avfall. Dette avfallet består av en betydelig del farlig avfall. Dersom det ikke håndteres på en forsvarlig måte kan det bidra til uønsket spredning av miljøgifter. For å sikre en riktig håndtering av det farlige avfallet er det viktig med en god kildesortering på bygge- og anleggsplassene. Det er særlig innenfor rehabilitering og riving en finner de største mengdene farlig avfall. Ved slike arbeider er det avgjørende at det gjennomføres kartlegging av farlig avfall og lages miljøsaneringsbeskrivelser for å sikre en forsvarlig utsortering av det farlige avfallet.

Kommunenes ansvar

På dette området har kommunene en viktig oppgave i å følge opp reglene i byggt teknisk forskrift (TEK 10) om håndtering av avfall. Forskriften har krav om avfallsplaner, kartlegging av farlig avfall og miljøsaneringsbeskrivelse, avfallssortering og rapportering av faktisk disponering av avfallet.

Det er kommunene som har ansvaret for å føre tilsyn med at disse reglene overholdes. Fylkesmannen mener kommunene gjennom sitt arbeid kan gi et vesentlig bidrag til en miljømessig forsvarlig håndtering av farlig avfall.

Det er spesielt viktig at kommunene følger opp i forhold til rehabilitering- og rivingsarbeider. Det er der de største mengdene farlig avfall finnes og det er der det er mest krevende å få sortert ut de farlige komponentene. Vi oppfordrer kommunene til i større grad å kreve at det utarbeides miljøsaneringsbeskrivelser og til å følge opp at det virkelig gjennomføres miljøsanering i tråd med beskrivelsene.

-

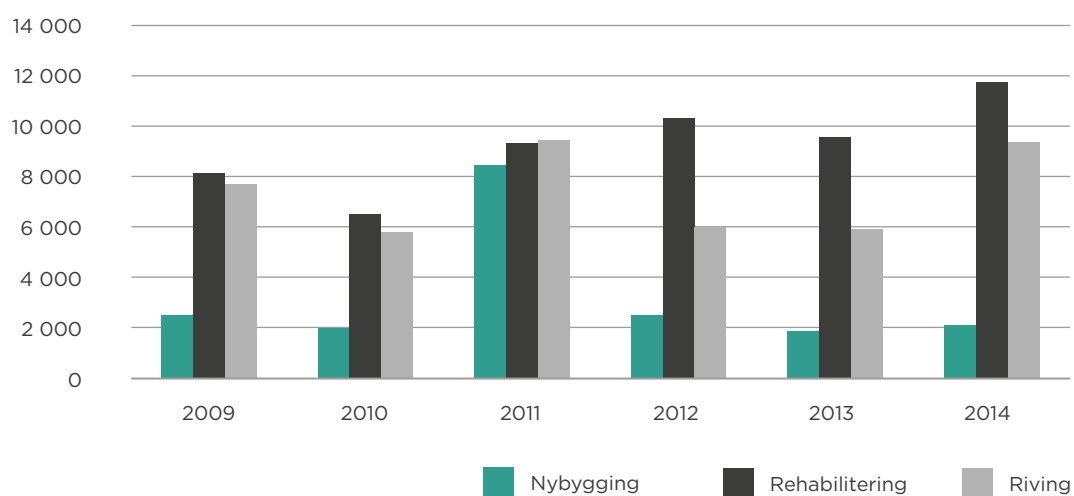
Kontaktperson

Ingvar Oland
fmteiol@fylkesmannen.no

Usortert avfall.
Foto: Fylkesmannen
i Telemark

Genererte mengder farlig avfall fra byggeaktivitet (tonn/år)

Plan- og bygningsloven – effektiv bygggesaksbehandling

Foto: Fylkesmannen i Telemark

Effektiv plan- og bygggesaksbehandling er et klart uttrykt mål fra Regjeringen. For å oppnå dette er det viktig at klagesakene som oversendes Fylkesmannen er tilstrekkelig opplyst og at kommunenes vedtak er godt nok begrunnet.

Veiledning

Å gi veiledning til kommunene er en prioritert oppgave for Fylkesmannen. Vi ønsker å bidra til at saker blir behandlet på rett måte og at vedtak blir godt nok begrunnet. Kompetanseoverføring til kommunene kan bidra til bedre veiledning til søkerne, færre klager og raskere behandling av klagesakene.

Fylkesmannen kan ikke uttale seg i konkrete saker som er til behandling i kommunen, men kan gi generell veiledning om de tema som er aktuelle i en sak. Vi oppfordrer derfor kommunene til å ta kontakt om ulike problemstillinger på plan- og bygningsretens område.

Saken må være tilstrekkelig opplyst

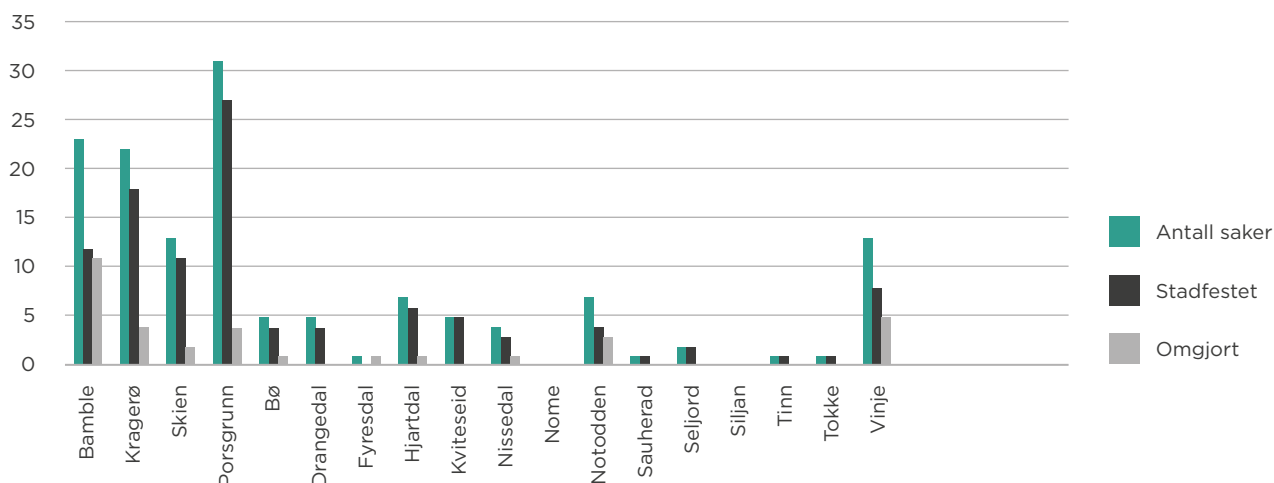
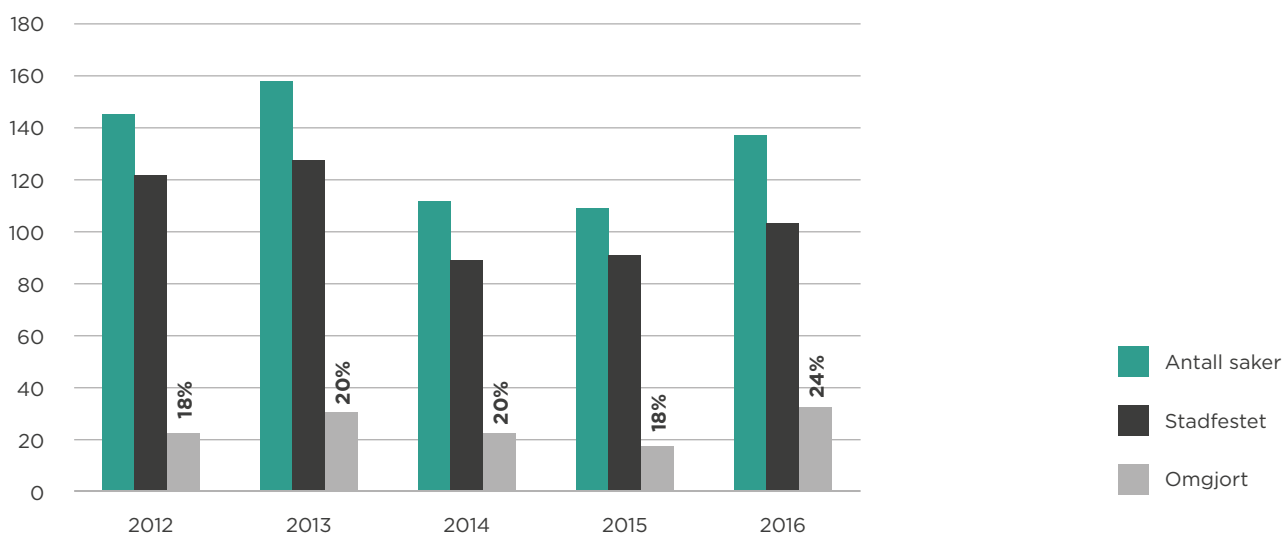
Det er viktig at saken er tilstrekkelig opplyst når den kommer til klagesaks-

behandling. Dette betyr at alle relevante saksdokumenter må oversendes. Relevante saksdokumenter er blant annet søknad med situasjonskart og tegninger, kommunens vedtak, plankart og bestemmelser. Dersom saken ikke er tilstrekkelig opplyst, vil klagebehandlingen kunne bli forsinket som følge av at manglende opplysninger må innhentes.

Krav til begrunnelse av vedtak

Fylkesmannen behandlet i fjor 137 klagesaker etter plan- og bygningsloven. I 24% av sakene ble kommunens vedtak helt eller delvis omgjort. Den vanligste årsaken til at Fylkesmannen blir nødt til å omgjøre kommunens vedtak, er manglende eller for dårlig begrunnelse.

Vårt inntrykk er at kommunene jevnt over har god kunnskap om plan- og bygningslo-

Klagesaker behandlet hos Fylkesmannen – fordelt på kommuner**Antall klagesaker etter plan- og bygningsloven som er behandlet hos Fylkesmannen 2012-2016**

ven. Når vedtakene blir omgjort er det som regel fordi kommunen «glemmer» forvaltningslovens krav til begrunnelse og at disse også gjelder i byggesaker.

Vedtak som ikke er tilstrekkelig begrunnet kan bli opphevet som ugyldige. Dette fører til at saken sendes tilbake til kommunen. Kommunen må behandle saken helt på nytt med ny klageadgang.

Det bør være et felles mål å få omgjøringsprosenten lavere og dermed bidra til å gjøre byggesaksbehandlingen mest mulig effektiv.

-

Kontaktperson

Hans Bakke
fmtehba@fylkesmannen.no

Innledning

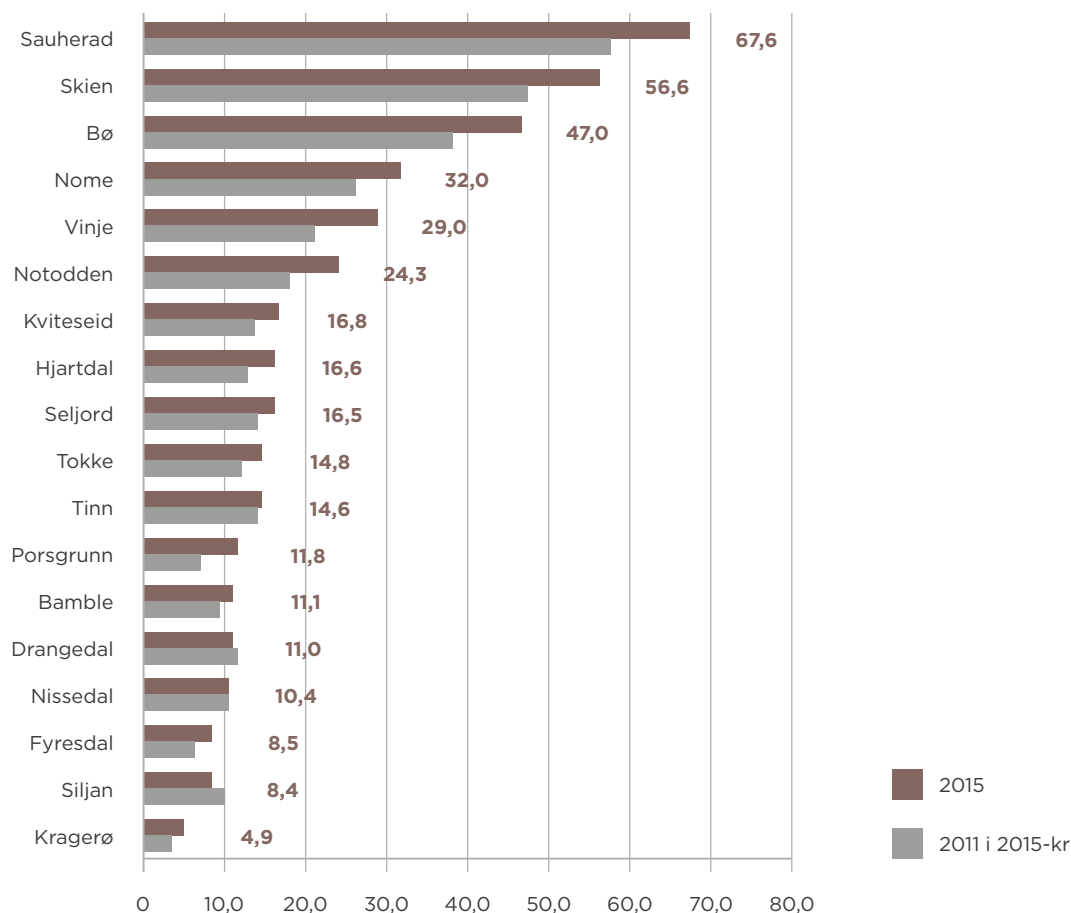
fra landbruksdirektøren

Landbruket i Telemark er en betydelig verdiskaper med mange arbeidsplasser over hele fylket. Samlet verdiskaping, brutto-produktet fra jordbruk, er godt over 400 mill. kroner. To tredjeparter kommer fra husdyrhold og en tredjedel fra plante-produksjon. Produksjonsinntektene er beregnet til 870 mill. kroner. Melke-produksjonen holder fortsatt stand som den største verdiskaperen tett fulgt av hagebruksproduksjon, frukt og bær. Skogbruket tok ut nærmere 650 000 kbm tømmer til en førstehåndsverdi av 200 mill. kroner. Sysselsetting i jordbruk, skogbruk og tilleggsnæringer utgjør nærmere 1500 årsverk. I tillegg kommer ringvirkningseffekter og det samfunnsbidraget som landbruket gir med kulturlandskap og levende bygder. Av befolkningen i fylket bor 9,6 % på en landbrukseiendom.

Stortinget har satt mål for jordbruket om økt matproduksjon i takt med økt befolkning og for skogbruket en økt utnyttning og bruk av skogressursene. Telemark har potensiale for begge deler. Overgangen til mer grønn verdiskaping er positivt for landbruket, men setter også krav til reduserte utslipp fra denne sektoren. Skogbruket

har potensiale for uttak av 3-400 000 kbm mer tømmer årlig. Forutsetningen er at blir plantet ny skog, gjennomført god ungskogpleie og tilrettelagt for uttak av tømmer på en bærekraftig måte. Jordbruket har arealgrunnlag for vesentlig høyere produksjon enn i dag. Fylket har sannsynligvis en produksjonsreserve på 40 til 60 000 dekar grasareal som blir viktig å tilrettelegge for optimal bruk. Fokus på driveplikt og god bruk av arealene må økes i årene fremover. Både innenfor jordbruk og skogbruk er kommunene sentrale aktører som kan påvirke utvikling og verdiskaping på en positiv måte.

Bruken av areal er svært sentralt for landbruksforvaltninga. Stortinget har gjort vedtak om skjerpa krav til ivaretaking av jordbruksarealene her i landet, og satt nytt tak for omdisponering av jordbruksareal til maks 4000 dekar årlig fra år 2020 og framover. I tillegg til dette er det strammet inn på muligheten for å gi dispensasjon der dyrka mark er berørt. For Telemark sin del betyr det at vi ikke bør omdisponere mer enn 80 dekar dyrka mark årlig fra 2020 og framover. Dette stiller store krav til oss alle, og ikke minst til kommunene som plan-

Verdiskaping som bruttoprodukt, mill.kr.

myndighet. Derfor er det spesielt gledelig å registrere at omdisponering i fylket i 2016 ser ut til å være rekordlav. En stor honnør til kommunene for godt arbeid!

Kommunen har fått og vil få større ansvar

i forvaltning og tilrettelegging for landbruket fremover. Dette som ledd i kommune- og regionreform. Fordeling av oppgaver mellom kommune, region og direktorat blir bestemt i nær fremtid. Dette blir en viktig oppgave som det kommunale apparatet må gis ressurser for å kunne gjennomføre.

Landbruket er i en rivende utvikling med effektivisering, strukturrasjonalisering, digitalisering, robotisering og etter hvert nye krav til driftsmåter. Omlegging og endring stiller store krav til kunnskap, kompetanse og gjennomføringsevne. Kommende krav til reduserte utslipp, behov for tilpassing til et endret klima og tilrettelegging for en lønnsom næringsaktivitet stiller store krav til oss alle.

Helge Nymoen
Landbruksdirektør

Klimautfordringene

Landbruket en del av løsningen

Landbruket kan levere klimavennlige bærekraftige produkter og løsninger som blir viktige i lavutslippssamfunnet. Kommunene kan allerede nå gå foran ved å legge klare klima- og miljøbetingelser i sine innkjøp.

Klimautfordringene - landbruket en del av løsningen, var navnet på en stortingsmelding som kom i 2009. I meldingen ble det sett både på landbrukets utfordringer og på landbrukets positive bidrag i klimasammenheng. Siden da har både teknologien og kunnskapen om disse spørsmålene økt. Vi vil her synliggjøre mulighetene kommunene har ved å ta klimavennlige valg som samtidig kan styrke primærnæringene nasjonalt og lokalt.

Økt CO₂-konsentrasjon i atmosfæren skyldes i hovedsak tilførsel av fossilt karbon fra kull, olje og gass. De aller fleste av de fossile produktene kan erstattes av biologisk baserte produkt fra jord, skog og hav.

Bruk tre i offentlige bygg, legg til rette for trebruk i næringsbygg

Når trær vokser i skogen bindes karbon fra atmosfæren gjennom fotosyntesen. Når vi bruker de samme trærne som byggematerialer lagrer vi klimagasser langsiktig i byggverkene. I tillegg til denne lagringseffekten har vi substitusjon. I motsetning til tre slippes det for de fleste andre byggematerialer (f.eks. stål og betong) ut store mengder klimagasser under produksjonen. Fra et klimasynspunkt er trebruk i bygg den aller beste måten å bruke tre på. 1 m³ trelast i erstatning for andre materialer reduserer klimagassutslippene med ca. 1,6 CO₂-ekvivalenter.

Nye byggeteknikker og tekniske løsninger gjør at tre nå er konkurransedyktig i de fleste typer bygg. Dette gjelder både med tanke på økonomi, byggetid, brannmotstand og arkitektur. Vi oppfordrer kommunene til å vurdere tre i alle offentlige bygg. Det er også viktig at kommunene skaffer seg bestillerkompetanse ved anbudsinnbydelser.

Velg biovarme til oppvarming

Mange av de store by- og kommunesentrene i Telemark er oppvarmet med skogsflis gjennom store fjernvarmeanlegg. Det er viktig at kommunene støtter opp om disse anleggene gjennom å legge til rette for nye varmekjøpere.

Det er videre et potensiale i flere nærvarmeanlegg i Telemark. Dette er mindre anlegg der en fra en varmesentral sørger for varmforsyning til en mindre gruppe bygg, for eksempel et skoleanlegg. Flere modeller for eierskap og drift er aktuelle. Ved å bruke bioenergi skapes det verdier av et råstoff som er lokalt og fornybart.

Alle oljefyrte anlegg skal fases ut innen 2020. I tilfellene der dette fremdeles eksisterer kan biobasert fyringsolje være en mulighet dersom ombygginger vil unngås.

Bioenergi, som grunnlag
for fjernvarmeanlegg.
Foto: Hans Jørgen Aase

Foryngelse og skjøtsel av skogen viktig

I tillegg til å levere løsninger til lavutslipps-samfunnet, har landbruket selv utslipp som må begrenses, for eksempel klimagass-utslipp fra kjøretøy og maskiner, husdyr-produksjon og gjødselbruk. Skogressursene må forvaltes i et langsiktig perspektiv, med fortløpende investeringer i foryngelse og skjøtsel.

–

Kontaktperson

Hans Jørgen Aase
fmtehja@fylkesmannen.no

Tømmertransport på kommunal veg

I skogbrukets verdikjede er det viktig at de kommunale vegene ikke er flaskehalser for tømmertransport og et hinder for primærnæringene.

Effektiv transport av tømmer fra velteplasser i skogen fram til industri er helt avgjørende for skognæringa. Før tømmeret er framme til videreforedling har det ofte blitt transportert på tømmerbil på private skogsveger, kommunale veger og fylkes- og riksvegnettet.

Tømmertransporten på veg foregår med spesialbygde tømmervogntog. De fleste av disse består av en treakslet tømmerbil og en fireakslet tømmertilhenger hvor det er plass til én normal tømmerlengde på bilen og to tømmerlengder på tilhengeren. Transport av tømmer er regulert gjennom egne regler som gjør at tømmervogntog med 7-aksler kan ha større lengde og større totalvekt enn det som er tillatt i annen transport. I 2013 ble det nasjonalt åpnet for tømmervogntog på 24 meters lengde og 60 tonn totalvekt.

En viktig premiss for tømmertransporten er «Vegliste for fylkes- og kommunale veger for Telemark fylke». Veglista er en forskrift som viser hvor store kjøretøyer og hvor tunge lass det er lov å kjøre på det offentlige vegnettet. Veglistene inneholder bestemmelser om bruksklasse, tillatt vogntoglengde og tillatt totalvekt for hver enkelt strekning. Det er Statens Vegvesen som forvalter veglisteordningen, men det er kommunene selv som melder inn hvilken bruksklasse de kommunale vegene skal stå i. Vegvesenet gjennomfører kontroller av vekt og dimensjoner av kjøretøy på bakgrunn av opplysningene i veglista.

I 2016 har Fylkesmannen og Statens vegvesen i samarbeid med kommunene gjennomført en møteserie for å styrke kompetansen om transport av tømmer på offentlig veg og for å se på mulighetene for å oppskrive kommunale veger til en høyere bruksklasse. Veglista viser at mange kommunale veier i Telemark ikke er åpnet for 60 tonns tømmertransporter.

Hvorfor større tømmervogntog? Det er flere fordeler med at det legges til rette for større tømmerbiler. Økning av tillatt totalvekt fra 50 til 60 tonn fører til at nyttelasten økes fra 30 til 40 tonn og at antallet transporter dermed reduseres med 25 %. Større lass og færre turer vil redusere drivstofforbruk, klimagassutslipp og transportkostnader med anslagsvis 15–20 %. Med færre turer vil også ulykkesrisikoen reduseres som følge av færre kjøretøy på vegene. Det er vekt på hver aksel og ikke totalvekt som er avgjørende for slitasjen på vegnettet. Et langt tømmervogntog har 7 aksler med tilsammen 26 hjul, og det gjør slike vogntog til vennlige kjøretøy.

Fylkesmannen forventer at kommunene forvalter veglista aktivt og legger til rette for tømmertransport der det er mulig. Gjennomgangen av veglistene vil også avdekke behov for utbedring av bruer og vegstrekninger der forholdene i dag ikke er tilstrekkelig for en oppskrivning til ønskelig bruksklasse.

I forbindelse med behandling av skog-meldingen «Verdier i vekst», ble det ved-tatt å gjennomføre en prøveordning med 75 tonns totalvekt på tømmervogntog. En støtteordning for utbedring av flaskehalser på offentlig vegnett er også varslet.

Bildene viser forskjellen i hvor mye tømmer som kan lastes ved 32 tonn og 60 tonn totalvekt. Foto: Simon Torsdal, AT Skog

Kontaktperson

Hans Jørgen Aase
fmtehja@fylkesmannen.no

Matjorda er en begrensa ressurs

Det er kun 3 % dyrka mark i Norge. I Telemark er kun 2 % av det totale landarealet dyrka mark. Det setter jordvernet i perspektiv.

Siste års innskjerping på jordvern gir tydelige signaler om at vi må ta vare på matjorda vår for å møte verdens matmangel! Vi har ikke råd til å sløse med matjorda – ikke i Norge og ikke i Telemark!

Jordvernet handler om hvordan vi bruker og forvalter arealene i et kortsiktig og langsiktig perspektiv. Det handler om enkeltsaker og om større regionale eller kommunale planer. Det handler ofte om nedbygging av dyrka mark. Hvilke produksjoner som til enhver tid er på den dyrka marka og hvordan vi best utnytter arealene vi har, er også vesentlig i jordvernarbeidet. Her ligger det forutsetninger i klima og geografiske faktorer. Men det henger også sammen med eierstrukturer i landbruket, og hvordan gårdens ressurser nyttes og bondens muligheter utvikles. Jordvernspørsmålet kan derfor sees på som summen av mange faktorer der omdisponering og nedbygging til slutt er resultatet av dette.

Telemark sin varierte geografi gir forutsetninger for ulike produksjoner ulike steder. De største kornområdene har vi i sørlige deler av fylket, mens grasområdene og innmarksbeitene fordeler seg utover og med en vekt særlig i øvre deler av fylket. At 30 % nyttes til korn, 56% nyttes til grovfor og 10 % til innmarksbeite (tall for Telemark 2014) gir et bilde på fordelingen av Telemark sine knappe 2 % jordbruksareal. Vi ser en økende tendens til at korn-

arealene benyttes til grovfôrareal, og en del grasområder gror igjen og går ut av produksjon. Resultatet er at det dyrkes mindre korn og at grasarealene overtar.

Hva har så dette med jordvern å gjøre – så lenge jorda nyttes til produksjon?

At jorda holdes i hevd er et overordnet mål i seg selv, og gjengroing eller endelig omdisponering er den største trusselen både på lang og kort sikt. Likevel er dette en del av et større bilde med noen urovekkende tall for Telemark. Sårbarheten ligger i at vi bruker den «beste jorda» til produksjoner som strengt tatt ikke krever det. Resultatet på sikt er en dreining hvor en del areal som tidligere var grovfôrareal blir liggende brakk og gror igjen, og endrer med dette status fra dyrka til dyrkbar mark. I kommunal arealforvaltning ser vi en tendens til at gjengroende areal eller dyrkbare areal mister status i jordvernspørsmålet. Utbyggingspress og press på omdisponering øker i disse områdene. De nasjonale retningslinjene i arealforvaltningen er tydelige på at jordvernet har en viktig plass og må avveies mot øvrige samfunnsinteresser. Jordvernet gjelder også for gjengroende dyrka mark og potensielle dyrkbare områder. Det blir viktig å følge opp dette i tråd med jordvernstrategien framover.

Foto: Fylkesmannen
i Telemark

Hvordan kan kommunene jobbe for jordvernet?

Den nasjonale jordvernstrategien fra 2015 fastslår et skjerpa jordvernmål: Innen 2020 skal tallet på omdisponering av dyrka mark ikke overstige 4000 daa årlig. Det gis klare nasjonale føringer og kommunen har et stort ansvar i å følge opp. I Telemark er det årlige målet nå justert til under 80 daa, og arbeidet følges opp mot kommunene. Både den kommunale landbruksforvaltningen og den øvrige arealforvaltningen i kommunen må jobbe tett sammen, og kommunene har et stort ansvar i å følge opp med sine vedtak. Et prinsipp som fortsatt øker i tyngde er likevel at det skal svært mye til for å ta «hull» på dyrka mark til boligutbygging – så la det være klart: Matjorda er en begrensa ressurs!

–

Kontaktperson

Anne Aasmundsen
fmteaas@fylkesmannen.no

Arealressursene i Telemark fylke

Arealtype	Dekar	%
Jordbruksareal		
– Fulldyrka	241 284	1,7
– Overflatedyrka	10 736	0,1
– Innmarksbeite	42 363	0,3
Produktiv skog	5 286 177	38,2
Bebyggelse/samferdsel	125 873	0,9
Annet markslag	5 691 708	41,1
Ikke kartlagt	2 454 817	17,7
Sum	13 852 958	100

Kilde: Arealressurskart (AR5),
Skog og landskap

Beiteareal + Beitedyr

= Levende kulturlandskap

«En bærekraftig matproduksjon skal levere matsikkerhet og ernæring for alle uten å redusere muligheten for de kommende generasjoner til det samme» er en sammenfatning av FN sin definisjon på bærekraftig matproduksjon.

Landbrukets kjernevirksomhet er å produsere mat. Et bærekraftig landbruk innebærer at hvert land må produsere mat ut fra egne klimatiske og arealmessige forutsetninger. Norske forhold legger klare begrensninger, men også rom for lokale tilpasninger og utnyttning av særegenhetene. Norge er et land hvor grasressursene dominerer. Disse grasarealene representerer betydelige proteinreserver som kun kan foredles gjennom drøvtyggere til melk og kjøtt.

En nedgang i utnyttelse av gras- og beitearealene fører til et økt importbehov av protein i form av råvarer som soya for kraftfôrproduksjon eller i form av økt import av kjøtt.

Rom for økt produksjon

Markedssituasjonen i dag viser en underdekning i storfekjøtt. De siste årene har Norge importert omtrent 20.000 tonn storfekjøtt, som utgjør 20 % av forbruket. Det er rom for å øke norsk storfekjøttproduksjon. Nedgangen i antall melkekyr (pga. høyere ytelse per ku i kombinasjon med et stabilt melkeforbruk) kan kompenseres med en økning i antall ammekyr.

Satse på storfe

Spesialisert storfekjøttproduksjon er en landbruksnæring som viser vekst. I Telemark har både antall bedrifter med ammekyr og antall ammekyr økt de siste årene. Med markedsmuligheter, beitearealer i

fylket og positiv holdning i næringen har Fylkesmannen i Telemark utarbeidet en storfesatsing med mål: «økt storfekjøttproduksjon basert på lokale ressurser». Det er definert tre forskjellige satsingsområder å jobbe med:

1. **Areal** optimalisere utnyttning av beiteareal
2. **Produksjon** optimalisere drift
3. **Nye konsepter** stimulere til utvikling av nye ideer

Arealbruk

For satsingsområdet 'Areal' er kommunens lokalkunnskap avgjørende når det gjelder en områderettet innsats for et levende landskap med beitedyr. Kommunene bes stimulere og prioritere planlegging og tiltak knyttet til aktive områder med beitebruk framover. SMIL-midler kan brukes til områder som trenger planlegging eller tilrettelegging. Det skal resultere i en plan for gjennomføring av konkrete tiltak i det aktuelle område. Det vil forutsette aktive grunneiere og målet er økt beitebruk i kulturlandskapet. Dette er en dreining fra enkelttiltak til fellestenking innenfor større områder og tema.

Lokal bærekraft

Bærekraftig utvikling tar hensyn til miljø, økonomi og sosiale forhold. Storfesatsingen i kombinasjon med områdesatsingen (SMIL) kan bidra til en bærekraftig utvikling på

lokalt nivå. Klimamessig må Telemark utnytte sine grasressurser, spesielt i øvre deler av Telemark. Dette bidrar også inn i arbeidet med jordvernet og prinsippet om å sikre «rett produksjon på rett sted» for å dempe presset på omdisponeringer. I tillegg må fokus på optimalisering av gårdsdriften og beitebruk gi lønnsomhet for den enkelte bonde. Og et levende kulturlandskap med levedyktige bedrifter er fundamentet for attraktive bygder.

–

Kontaktpersoner

Anne Aasmundsen
fmteaas@fylkesmannen.no

Everdien van Weeghel
fmteewe@fylkesmannen.no

Tiroler Grauvieh på
beite. Foto: Hans
Jørgen Aase

Det grønne paradis?

Inn på tunet for hjemmeboende med demens i Siljan

Har hukommelsen blitt litt slitt, kan dagtilbud på Tveitan gård med matlaging, vedpakking og mye annet gi et rikere liv. Latteren sitter løst, og kontakten med andre betyr mye for «Kåre» og de andre brukerne.

Karoline Tveitan driver Inn på tunet på Tveitan gård i Siljan kommune og har tilbud for hjemmeboende personer med demens. Brukerne kommer mandager og onsdager kl. 10.30 - kl. 14.30 og blir henta og kjørt hjem igjen. Ansatte på avdeling helse i kommunen deltar. Deltakerne betaler en liten egenandel og får to måltider.

Hvorfor Inn på tunet for hjemmeboende personer med demens?

Demenskoordinator i kommunen, Kari N. Sæthre, mener det er mange fordeler med Inn på tunet-tilbud for den som har demens:

- › Holder seg lengst mulig frisk fordi en er i aktivitet
- › Behov for sjukehjems plass kan trolig utsettes
- › Et fast holdepunkt i hverdagen
- › Fokus på mestring, trygghet og sosialt samvær
- › Det nære er det beste
- › Mye frisk luft
- › Dagligdagse aktiviteter er terapi

Det aller viktigste er å føle seg verdifull. Ved å være sosial og gjøre ulike ting som en mestrer, kan utviklingen av demenssykdom utsettes, sier Kari N. Sæthre. Passivitet er ofte en utfordring ved demens, og pårørende har behov for avlastning.

Kommunens bevilgning er udiskutabel

Solfrid Tveitan drev Inn på tunet-tilbud for skoleelever da kommunen tok kontakt og ønska dagtilbud for hjemmeboende med demens. Tilbudet for denne gruppa starta som et prøveprosjekt høsten 2014 med midler fra Helsedirektoratet og Fylkesmannen i Telemark. I januar 2017 overtok Karoline Tveitan driften av tilbudet som er svært vellykka. Kommunens bevilgning til dette er udiskutabel, sier ordfører Kjell Sølverød.

Hva er Inn på tunet?

Inn på tunet-tilbud finnes over hele landet og er knytta til gården, livet og arbeidet der. Brukerne skal ha en meningsfull hverdag med aktivitet, sosialt samvær, trygghet og trivsel i fokus. Inn på tunet tar utgangspunkt i ressursene til den enkelte gård og den enkelte bruker for å tilby det gode liv for personer med f.eks. demens eller rusutfordringer, elever med spesielle behov og mange andre. Matmerk administrerer godkjenning av Inn på tunet-gårder. I Norge er det oppimot 40 gårder som har tilbud for personer med demens. Velkommen til det grønne paradis!

Velkommen inn på
tunet! Tveitan gård.

Fellesskap er viktige for
å kjenne seg verdifull.

Karoline Tveitan,
tilbyder av Inn på tunet.
Foto: Anne Aasdalen

Flere kommuner bør tilby Inn på tunet for personer med demens

Fylkesmannen oppfordrer flere kommuner til å tilby Inn på tunet til hjemmeboende med demens. Det er god samfunnsutvikling og godt for enkeltmennesker. Informasjon kan du få på www.matmerk.no. Eller av Kari N. Sæthre på mobiltlf. 995 91 714 eller e-post kas@siljan.kommune.no.

-

Kontaktperson

Liv Aakre
fmtelaa@fylkesmannen.no

politisk enighet om at samfunnet er forpliktet til å sørge for at barna har det godt på skolen. 1. august kommer det nye regler om elevenes skolemiljø. De vedtas først i mai/juni, så her har skolene kort tid til å lære det nye. Når barna kommer på skolen i august skal rektor og alle lærerne være klar til å jobbe etter nye regler.

Lærerne og skolene får endret sine oppgave. Det samme gjør skoleeier, Fylkesmannen og Utdanningsdirektoratet. Her er det bare å ta tak og løfte i flokk. Heldigvis er mediene og Barneombudet opptatt av om vi klarer å gjøre hverdagene gode for de barna som krenkes og mobbes. Vi kommer til å få høre det hvis vi ikke gjør jobben vår. Det er bra at mange er interessert og passer på sånn at barna kan få det bedre.

«Kunnskap er nøkkelen til fremtiden, både for hvert enkelt menneske og for samfunnet som helhet. Utdanning gir muligheter for alle. Det gir barn og unge mulighet til å skape seg et godt og trygt liv, til å bli aktive deltakere i samfunnet, og til å skaffe seg gode, trygge jobber. Regjeringen vil at skolen skal gi alle sjansen til å bli den beste versjonen av seg selv. Det skal være din innsats og dine talenter – ikke din familiebakgrunn eller ditt bosted – som avgjør hvilke muligheter du har i livet.»

Slik starter den nye stortingsmeldinga om Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen. Den kommer til å prege arbeidet i skolene framover. Det handler om å gi like muligheter til alle. I dette arbeidet er gode barnehager og skoler en av de viktigste suksessfaktorene.

Solrun Nistad Fleischer
Utdanningsdirektør

Nye regler om elevenes skolemiljø

Fra skolestart høsten 2017 gjelder det nye regelverket om elevers skolemiljø. Endringene skal sørge for et godt skolemiljø, og gi bedre og raskere hjelp til elevene.

Det betyr at det er kort tid fra endringene etter all sannsynlighet vedtas i sommer, til det hele skal være på plass til skolestart. Skoler, kommuner, fylkeskommuner, fylkesmenn og direktorat bør være godt i gang med å implementere det nye regelverket. Det er ikke rom for feilskjær og forsinkelser. Regjeringen har vært tydelig på at endringene skal føre til forbedringer, og vil følge godt med på arbeidet i alle instanser.

Hva må skolen gjøre?

Først, hva er det elever har rett til? Oppføringsloven sier at elever har rett til et trygt og godt skolemiljø. Videre står det at skolene skal ha nulltoleranse mot krenkelser. For å sikre elevene dette får skolene nå en ny aktivitetsplikt, som består av flere delplikter: Følge med, undersøke, gripe inn, varsle og sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø. Skolen må i dette arbeidet passe på at alle involverte elever blir hørt. Hva som er best for elevene skal være et grunnleggende hensyn i alt arbeid.

Det er et krav om at skolen skal dokumentere hva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikten. Skolene skal ikke lenger fatte enkeltvedtak, men må lage en skriftlig plan når det skal gjøres tiltak i en sak. Denne planen skal inneholde: Hva slags problem tiltakene skal løse, hva slags tiltak skolen har planlagt, når tiltakene skal gjennomføres, hvem som er ansvarlig for gjennomføringen og når tiltakene skal evalueres.

Annet nytt

Dersom elever og foresatte mener at skolen ikke oppfyller aktivitetsplikten sin, kan de klage på dette til Fylkesmannen. Hvis Fylkesmannen kommer til at skolen ikke har oppfylt aktivitetsplikten, kan Fylkesmannen vedta hva skolen skal gjøre for å sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø. Det skal settes en frist for gjennomføring, og Fylkesmannen plikter å følge opp saken. Denne avgjørelsen skal være i form av et enkeltvedtak, og kan påklages av eleven og elevens foresatte, men ikke av skoleeier. Det er utdanningsdirektoratet som skal behandle disse klagen. Det innføres også en skjerpet aktivitetsplikt der det er mistanke om at ansatte krenker elever. Fylkesmannen gis mulighet for å gi tvangsmulkt til skoleeiere som ikke oppfyller påleggene. Skolene får plikt til å informere elever og foreldrene om det nye regelverket.

Trygt og godt

Det nye regelverket om elevers skolemiljø skal sørge for at alle elever har det trygt og godt på skolen.

-

Kontaktperson

Helga Lilleland
fmtehli@fylkesmannen.no

Kompetanse for mangfold – et krav om endring i tenkemåte og handling

Innvandring har bidratt til at Norge har fått en mer mangfoldig befolkning. Regjeringen har som et mål at alle som bor i Norge skal få ta del i fellesskapet.

Høsten 2013 ble det igangsatt et kompetanseløft på det flerkulturelle området – Kompetanse for mangfold. Satsingen har bakgrunn i Meld. St. 6 (2012-2013) En helhetlig integreringspolitikk, mangfold og fellesskap. Det er en femårig satsing med en erkjennelse om at mange minoritets-språklige barn, unge og voksne møter særskilte utfordringer i utdanningsløpet. Kompetanseløftet er rettet mot hele utdanningssektoren:

- › ansatte i barnehager, skoler, voksenopplæringen, barnehageeiere, barnehagemyndigheter og skoleeiere
- › ansatte i universitet og høyskolesektoren

Målet med Kompetanse for mangfold

- › Målet med satsingen er at ansatte i barnehager og skoler skal være i stand til å støtte barn, elever og voksne med minoritetsbakgrunn slik at disse i størst mulig grad fullfører og består utdanningsløpet
- › Alle som arbeider med barn og unge skal øke egen kompetanse på den enkeltes arbeidsplass

Barnehage- og skolebasert kompetanseutvikling

- › Etterutdanningen i Kompetanse for mangfold skjer som barnehage- og skolebasert kompetanseutvikling der hele personalet i barnehagen eller skolen deltar
- › Hver kommune har blitt tildelt penger via Fylkesmannen til en ressursperson og ellers kunne følge opp på den enkelte arbeidsplass

I Telemark er det Kragerø, Nome, Notodden og Tinn som deltar med barnehager og skoler skoleåret 2016/2017. Fylkesmannen har et mål om at disse fire kommunene skal utvikle en felles praksis på egen arbeidsplass. De ansatte skal dele kunnskap og ferdigheter for å utvikle en mer samstemt praksis. Fylkesmannen ønsker videre å bidra til erfaringsutveksling med andre kommuner i fylket, og øke regelforståelsen i sektor på området.

Foto: Johner Bildbyrå
AB

Regjeringens 5 prinsipper som ligger til grunn for å arbeide med satsingen

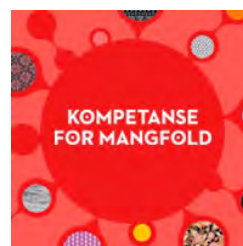
- › Mangfold og flerspråklige skal verdsettes i utdanningsløpet
- › Verdier som demokrati og toleranse skal formidles og oppleves av den enkelte
- › Tidlig innsats fra barnehage til voksne for å bidra til et mer tilpasset tilbud
- › Langvarig andrespråksopplæring gjennom systematisk språklæring og språkutvikling
- › Alle generelle tiltak i utdanningsløpet skal ta hensyn til det flerkulturelle mangfoldet

–

Kontaktperson

Berit Aarnes

fmtebar@fylkesmannen.no

Ny desentralisert etterutdanningsmodell for grunnskoleopplæringen fra 2017

Regjeringen vil innføre en ny modell for styring og finansiering av kompetanseutvikling i skolen. Departementet vil starte omleggingen mot den nye modellen i budsjettet for 2017.

Målet er

- › At bruken av statlige midler skal bygge opp under kommunenes eget ansvar for kvalitetsutvikling
- › Å stimulere til langsiktig samarbeid mellom kommunene og lærerutdanningene og styrke praksisfeltet
- › Å utvikle universiteters og høyskolars (UH) rolle som utviklingsaktør i skolen

Hvem gjør hva?

- › Kommunene/private skoleeiere skal prioritere en langsiktig utvikling på bakgrunn av lokal tilstandsvurdering
- › UH/lærerutdanningen går inn i en faglig dialog med skoleeiere på bakgrunn av behov som viser seg i tilstandsvurderingen
- › Fylkesmannen skal fordele midlene til kommunen/private skoleeiere og UH-miljøene som bidrar i kompetanseutviklingen, og legge til rette for samarbeidsfora/kompetansenettverk. FM skal tilpasse sin rolle etter hva som alt er etablert og fungerer godt i regionen

Hvorfor en satsing på etterutdanning?

Midlene skal brukes på etterutdanning og ikke videreutdanning. Etterutdanningen

skal favne flest mulig av lærerne og fremme kollektive prosesser for profesjonsutvikling – en arbeidsplassbasert kompetanseutvikling.

Prioriteringer og valg av utviklingsområder

Det skal ikke være bestemte fag eller fagområder, og det skal ikke endres fra år til år. Det skal legges opp til en langsiktig utvikling. Midlene skal brukes til tiltak som bidrar til at kommunene/private skoleeiere kan oppnå sektormålene for grunnopplæringen, Prop.1 S (2016-2017): Elevene skal ha et godt og inkluderende læringsmiljø, elevene skal mestre grunnleggende ferdigheter og ha god faglig kompetanse, og flere elever og lærlinger skal gjennomføre videregående opplæring

Denne desentraliserte ordningen vil bli beskrevet nærmere i stortingsmeldingen om tidlig innsats og kvalitet i skolen.

-

Kontaktperson

Berit Arnes

fmtebar@fylkesmannen.no

Elevene skal få tilgang til de samme nettbaserte hjelpemidlene

Elever og privatister innenfor samme fylkeskommune eller kommune skal ha tilgang til de samme nettbaserte hjelpemidlene under eksamen.

Foto: Johner Bildbyrå AB

Hva betyr dette?

Det blir obligatorisk for skoleeier å legge til rette for nettbaserte hjelpemidler under sentralt gitt eksamen:

- › for videregående opplæring – fra våren 2017
- › for ungdomstrinnet - fra våren 2018

Det vil ikke lenger være mulig for skoleeier å delegere ansvaret for nettbaserte hjelpemidler videre til den enkelte skole. Skoleeier må samarbeide tett med skolene når den velger hvilke nettbaserte hjelpemidler som skal være tilgjengelig under eksamen.

Hva er tillatt?

Alle hjelpemidler er fremdeles tillatt under eksamen, bortsett fra åpent Internett og kommunikasjonsverktøy. Utvelgelsen skal skje på et faglig grunnlag, og skal reflektere det elevene har møtt i opplæringen. Det er viktig at kandidatene får tilgang til tilstrekkelig med nettbaserte hjelpemidler. Elever og privatister velger selv hvilke læremidler og ressurser de ønsker å benytte til eksamen.

Rektor skal tilrettelegge for elever med særskilte behov

Det kan oppstå tilfeller der skolene ønsker å tillate noen flere hjelpemidler enn det skoleeier tilbyr for alle skoler. Det er rektor på den enkelte skole som skal tilrettelegge for kandidater med særskilte behov på eksamen, og dette gjelder også nettbaserte hjelpemidler.

Skoleeier må informere

Skoleeiere må informere lærere, elever og privatister i god tid før eksamensgjennomføringen om hvilke nettbaserte hjelpemidler som er tilgjengelig.

-

Kontaktperson

Liv Tone Gundersen
fmteltg@fylkesmannen.no

Ny rammeplan for barnehagen

1. august 2017 får barnehagene ny rammeplan. Etter flere års arbeid og bidrag fra mange ulike miljøer ble forslag til ny rammeplan sendt ut på høring høsten 2016.

Et overordnet mål med ny rammeplan er å utjevne kvalitetsforskjeller i sektoren og sikre et mer likeverdig barnehagetilbud uavhengig av geografi og eierskap. Et annet svært viktig forhold var at samfunnsutviklingen og ny kunnskap om barn og barnehager tilsier fornyelse. Rammeplanen skal være oppdatert og forskningsbasert, relevant for dagens barnehagesektor og møte fremtidens behov.

Hva er rammeplanen?

- › Utleder samfunnsmandatet Stortinget har gitt barnehagen gjennom barnehageloven
- › Forskrift til loven og dermed forpliktende for barnehagen
- › Pedagogisk verktøy for de som jobber i barnehagen

Den nye rammeplanen viderefører barnehagelovens formåls- og innholdsbestemmelser. I tillegg videreføres de sentrale prinsippene fra rammeplanene av 1996 og 2006: Synet på barn og barndom, et helhetlig læringsbegrep og barnehagen som arena for omsorg, lek, læring og danning.

Hva er nytt?

Det er tydeligere føringer for hvordan eier, styrer, pedagogisk leder og øvrig personale skal arbeide for å sikre at alle barn får et kvalitetsmessig godt barnehagetilbud. Kravene til de som skal arbeide i og med barnehagen er betydelig skjerpet. Barnehagens helhetlige oppdrag er gjort mer forpliktende ved at det er formulert mål for personalets arbeid med omsorg, lek, danning, læring, sosial kompetanse, kommunikasjon og språk.

I sammenheng med ny rammeplan for barnehagen videreføres statens satsing på kompetanseutvikling for alle grupper som arbeider i barnehagen. Statlige kompetansemidler til barnehagemyndigheter og barnehageeiere, både sentrale og lokale tilretteleggingsmidler for å bidra til at flest mulig kan ta kompetansegivende utdanning og den sentrale strategien for kompetanse og rekruttering; «Kompetanse for framtidens barnehage» vil bli revidert i løpet av 2017.

–

Kontaktperson

Jan Collier

fmtejco@fylkesmannen.no

Spesialpedagogisk hjelp på plass i barnehageloven

Opplæringslovens § 5-7 Spesialpedagogisk hjelp har fra 1. august 2016 blitt flyttet over i barnehageloven. Formålet er å gi barnet tidlig hjelp og støtte.

Tidlig innsats

Det er viktig å gi barnet nødvendig hjelp, slik at vansker kan avhjelpes så tidlig som mulig. Vilåret for å ha rett til spesialpedagogisk hjelp er at barnet har et særlig behov. Særlige behov skiller seg fra, eller er mer omfattende enn det behovet barn på samme alder vanligvis har. Kommunen fatter vedtak basert på en sakkyndig vurdering fra PP-tjenesten. Det er også i det nye kapittelet gitt føringer for hva enkeltvedtaket om spesialpedagogisk hjelp skal inneholde, tilsvarende vedtak om spesialundervisning i skolen.

Forholdet til det ordinære barnehetilbudet

Tidligere har retten til spesialpedagogisk hjelp vært individuelt betinget. Etter 1. august 2016 skal PP-tjenesten i sin sakkyndige vurdering utrede og ta standpunkt til om barnets behov kan avhjelpes innenfor det ordinære barnehetilbudet. PP-tjenesten skal altså vurdere om barnehagen har nødvendig ressurser og kompetanse til å avhjelpe barnets behov. Barnehagelærerne må da ha kompetanse til å se barnets behov, kunne støtte i lek og legge til rette for et helhetlig og inkluderende barnehetilbud.

Systemrettet arbeid i barnehagene

Oppdraget har blitt utvidet til også å omfatte PP-tjenestens plikt til systemrettet arbeid i barnehagene. Det betyr at PP-tjenesten skal bistå barnehagen i arbeidet med kompetanse- og organisasjonsutvikling i tilrettelegging av tilbudet til barn med

særlige behov - slik som i skolen. I tillegg skal PP-tjenesten i sine vurderinger og tilrådninger undersøke om barnets behov kan avhjelpes innenfor det ordinære barnehetilbudet m.m. Dette betyr en omlegging av PP-tjenesten arbeid med sakkyndig vurdering. I kvalitetskriteriene for PP-tjenesten, som er formulert av Utdanningsdirektoratet, er blant annet forebyggende arbeid et tema. Forebyggende arbeid innebærer at PP-tjenesten skal bidra til at skoler og barnehager kommer i forkant av problemer og lærevansker ved å sette i gang tiltak. Det kan være universelle eller spesielle tiltak for barnehager eller skoler med utfordringer.

Dokumentasjon og vurdering i barnehagen – og foreldrenes rolle

Barnehagepersonalet skal følge med på alle barns trivsel og helhetlige utvikling, blant annet gjennom observasjoner i hverdagen, samspill med det enkelte barn og barnegruppen. Samarbeid med foreldrene er en selvfølge. Det er viktig å huske at foreldrene når som helst kan kreve sakkyndig vurdering for å få utredet om barnet har særlige behov, og dermed rett til spesialpedagogisk hjelp.

-

Kontaktperson

Berit Moen

fmtebmo@fylkesmannen.no

«Beste beslutningen jeg har tatt i hele mitt liv»

Dette sier Petter Tangvald Fevang når vi spør ham om hvordan det har vært å få verge til å bistå seg med økonomi og kontakt med det offentlige hjelpeapparatet.

Petter Tangvald Fevang tok en beslutning i 2014 om å søke om verge til å bistå seg, bla. i forhold til økonomistyring. Han har på grunn av sykdom problemer med både hukommelse og planlegging. Han sier at det var NAV som foreslo dette med verge, og at det vanskeligste var å innrømme overfor seg selv at han hadde behov for hjelp. Men han innså at noe måtte gjøres, og synes det har vært utrolig godt å slippe de daglige bekymringene for økonomien. Han husker tiden før han fikk verge som veldig vanskelig, og savner ikke den perioden i livet da han ikke hadde penger igjen på konto og mange regninger å betale. «Det er bare en ting som er verre enn å få inkassokrav, og det er å få inkassokrav i posten på en tirsdag og vite at du har svidd av alle pengene dine for den måneden på mandagen», sier han. Nå har han penger på bok, og han og kjæresten kan til og med dra på sommerferie hvert år.

Han er veldig godt fornøyd med den hjelpen han har fått, både når det gjelder økonomien og andre ting vergen har hjulpet ham med. Samarbeidet med vergen, Rina Stein, går veldig bra og de tar kontakt med hverandre ved behov.

Rina Stein har arbeidet som profesjonell verge i 11 år. Hun har ca. 70 personer hun er verge for, blant dem både voksne og barn. Hun trives godt som verge, selv om noen dager er mer utfordrende enn

andre. Hun har alltid hatt et stort behov for å hjelpe andre, og gjennom jobben som verge får hun gjort noe som er av stor betydning for andre mennesker. Men ikke alle hun er verge for setter like stor pris på hjelpen bestandig. Noen fungerer tidvis dårlig pga. sin sykdom. «Derfor er det godt å ha sånne som Petter også. Han er ikke storforlangende, men realistisk, og klarer seg på det han har råd til» sier hun. Da vi spør henne om hvilke egenskaper det er viktig å ha som verge, svarer hun at en verge må være interessert i mennesker, ulike mennesker i mange livssituasjoner og med ulike hjelpebehov. Det er også viktig å være ryddig og strukturert og like å sette seg inn i regler og systemer. Hun er nok litt kontrollfrik, mener hun, men samtidig liker hun at ingen dager er like og at arbeidet er uforutsigbart. «Kanskje du er enda gladere i utfordringer enn å ha kontroll», sier Petter og smiler. Og det er Rina enig i.

Som verge er det generelt mange oppgaver vedrørende økonomi og gjeldshåndtering. Det er også mye søknader på ulike tjenester, eller som hun pleier å si - «tekniske papirer». Hun må forholde seg til mange etater og har etter hvert opparbeidet seg et godt nettverk hun kan kontakte. Hun liker at hun jobber kun for brukerne, og slipper å forsvare systemer og budsjetter, noe hun følte hun til en viss grad måtte gjøre i sine tidligere jobber.

Kunne du tenke deg å bli verge for en eller flere personer? Da håper vi at du tar kontakt med Fylkesmannen i Telemark. Vi har behov for flere verger i hele fylket vårt.

–

Kontaktperson

Anne-Karine Tverråen
fmteakt@fylkesmannen.no

Petter Tangvald Fevang
og hans verge Rina Stein
har et godt samarbeid.
Foto: Wenche Sunde.

Situasjonsrapport

fra sosial- og helseavdelingen

Sosial- og helseavdelingen hos Fylkesmannen har de siste årene hatt, og har fortsatt, flere store tilsynssaker i tillegg til ekstra mye kurs og rådgivning for fagpersonell i fylket.

Helsevesenet; klagesaker og tilsyn

I 2016 ferdigbehandlet avdelingen 105 klagesaker som gjaldt kvaliteten på mottatt helsehjelp, såkalte «tilsynsklager». Tallet omfatter klager på personell, virksomheter og institusjoner. Saksbehandlingstiden var under 5 måneder i 57 % av tilfellene. Vi behandlet dessuten 77 klager som gjaldt påstand om manglende oppfyllelse av pasientrettigheter («rettighetsklager»), disse sakene med gjennomsnittlig behandlingstid på 2,1 måned. I 2016 gjennomførte avdelingen 12 systemrevisjoner med kommunale helse- og omsorgstjenester, og 6 systemrevisjoner pluss et uanmeldt tilsyn med spesialisthelsetjenesten inkludert sykehusene. Videre behandlet vi som tilsynsmyndighet et stort antall saker om tjenester under tvang til ulike pasientgrupper, blant annet kroppslig helsehjelp under tvang til demente personer uten samtykkekompetanse og tjenester under tvang til psykisk utviklingshemmede. Saksmengden hittil i 2017 ligger på samme nivå som i fjoråret.

Helsevesenet; andre personsaker pluss rådgivning og veiledning

Avdelingen behandler en rekke andre personsaker på helsefeltet. Blant annet behandlet vi i 2016 hele 1567 «førerkort-saker», dvs. saker om hvorvidt helsekravene er oppfylt for å få kjøre motorkjøretøy. I media blir det ofte et spesielt fokus på klagesaker og tilsyn. Avdelingen driver imidlertid også et stort arbeid med rådgivning og veiledning overfor helsepersonell og virksomheter. Vi holder kurs om lover og forskrifter og om styringssignaler fra myndighetene. Vi deltar i, og er sekretær for, et nettverk for kommunalsjefer og kommuneoverleger, og er aktive i et nettverk for ledende helsesøstre. Avdelingen er en pådriver for økt satsing på helsestasjoner og skolehelsetjeneste. Vi er også en aktiv deltager sammen med Porsgrunn kommune i driften av Utviklingssenteret for sykehjem og hjemmetjenester. De siste par årene har avdelingen også lagt økt vekt på innhenting av råd og synspunkter fra pasienter, brukere og pårørende i ulike sider av saksbehandlingen vår. Både ved rådgivning og ved tilsyn har vi en utstrakt kontakt med helsevesenet i fylket, og ser at dette jevnt over holder en god standard.

Barnevernet; klagesaker og rådgivning

Fylkesmannen avsluttet i 2016 i alt 13 klager på kommunenes arbeid på barnevernsområdet. Det ble påpekt lovbrudd i fem av sakene. Vi ser at antall hendelsesbaserte tilsynssaker har gått vesentlig ned fra 2015 til 2016. En av årsakene kan være at Fylkesmannen de senere årene har prioritert – gjennom råd og veiledning – å styrke kommunenes kompetanse til saksbehandling. Når det gjelder enkeltvedtak som barnevernet har fattet, har antallet klager vært stabilt lavt i flere år. Bakgrunnen for dette er noe uklar. I dialogen med kommunene informerer vi om den plikten de har til også å ta stilling til søknader/forespørsler som brukerne kommer med muntlig.

Barnevernet; tilsyn

I forbindelse med Landsomfattende tilsyn med kommunale barneverntjenester i 2015 og 2016, ble det gjennomført tilsyn i alle 10 barneverntjenestene i Telemark. Tema for tilsynet var «Barneverntjenestens arbeid med meldinger og tilbakemeldinger til melder». To tilsyn ble gjennomført som systemrevisjon, de øvrige åtte etter egenverderingsmetoden. Det ble avdekket avvik (lovbrudd) i fem kommuner. Forholdene som lå til grunn for disse avvikene ble raskt rettet og avsluttet.

NAV; klagesaker og tilsyn

I 2016 behandlet vi 94 klagesaker som gjaldt sosiale tjenester i NAV. Det var 84 % av sakene som ble stadfestet, 9 % ble endret helt eller delvis, og 7 % ble opphevet. Alle sakene ble behandlet innen tre måneder, med en gjennomsnittlig saksbehandlings-tid på 1,3 måneder.

Vi gjennomførte en systemrevisjon av tjenester til personer i alder 17-23 år. Det ble ikke avdekket avvik ved dette tilsynet. Ni kommuner gjennomførte egentilsyn på samme område. To av kommunene avdekket avvik (lovbrudd), og disse er nå utbedret (avvikene «lukket»).

Opplæring av personell i NAV

I samarbeid med Fylkesmannen i Vestfold arrangerte vi i 2016 både et 2-dagers grunnkurs og et oppfølgingskurs/ekspertkurs i økonomisk rådgivning for ansatte

på NAV-kontor, dessuten for kreditorer og namsmenn. Sammen med Fylkesmannen i Vestfold arrangerte vi også en to-dagers fagsamling for økonomiske rådgivere. NAV arrangerte, med midler fra Fylkesmannen, opplæring for nyansatte i NAV. Store deler av denne opplæringen ble holdt av ansatte i NAV, mens Fylkesmannen gikk gjennom de viktigste bestemmelsene i sosialtjenesteloven og forvaltningsloven. Fylkesmannen arrangerte i 2016 også fagdager om sosialtjenesteloven, én i Skien og den andre i Bø.

I 2017 fortsetter vi med kurs og opplæring som før, overfor både NAV, helsevesenet og barnevernet. Fylkesmannen er spesielt opptatt av at det må gjøres en tverrsektoriell innsats for å motvirke at unge mennesker faller utenfor utdanning, arbeidsliv og sosiale fellesskap.

Steinar Aase
Fylkeslege og avdelingsdirektør

Separasjoner og skilsmisser i Telemark

I 2016 er det gitt 418 separasjonsbevillinger og 324 skilsmissebevillinger.

År	Separasjoner	Skilsmisser
1995	520	373
1996	407	415
1997	474	358/1*
1998	470	313
1999	519	386
2000	584/2*	367
2001	547	476/1*
2002	548	461
2003	506	386
2004	565/3*	464/1*
2005	490/1*	412/2*
2006	457	465/3*
2007	470	372
2008	486	426
2009	447	421
2010	448	422
2011	450	385
2012	335	374
2013	385	330
2014	368	354
2015	390	290
2016	418	324

* Gjelder partnerskap

Det er en økning i antall av både separasjonsbevillinger og skilsmissebevillinger sammenlignet med i 2015.

Kontaktpersoner

Frid Arnesen Bakke
fmtefab@fylkesmannen.no

Heidi Norheim Thunes
fmtehnt@fylkesmannen.no

Askespredning 2016

I 2016 har Fylkesmannen i Telemark innvilget 103 søknader om askespredning som alternativ til begravelse. Det var 43 flere søknader enn i 2015.

I Telemark er det gitt flest tillatelser i havområdene utenfor Langesund og Jomfruland. I høyfjellet er det gitt flest tillatelser på Hardangervidda og i områdene ved Gaustatoppen.

Søknad om askespredning skal sendes til Fylkesmannen i det fylket spredningen ønskes utført. Søknaden må inneholde navn, fødselsnummer og eventuelt dødsdato, samt ønsket sted for askespredning, så presist angitt som mulig. Ved lokal plass bør ønsket sted avmerkes på et vedlagt kart. Søknadsskjema ligger på vår hjemmeside, eller det kan fås ved henvendelse til Fylkesmannens kontor.

Da ordningen ble etablert i 1997 måtte folk som ønsket askespredning skrive dette i et testament eller en erklæring og overlate til pårørende å søke om askespredning. 1. juli 2001 ble loven endret, slik at nå kan folk søke om askespredning før sin død.

I utgangspunktet tillates askespredning i øde områder i høyfjellet og ut mot åpent hav. Spredning av aske kan også tillates i øde skogsområder, men langt fra bebyggelse, drikkevannskilder og der folk ferdes. Spredning ved egen hytte eller i egen hage er ikke tillatt.

Grunnen til at en søknad blir avslått er at det ønskede sted ikke egner seg for askespredning.

Kontaktperson

Frid Arnesen Bakke
fmtefab@fylkesmannen.no

Antall søknader om askespredning
Fylkesmannen i Telemark har behandlet:

Askespredning tillates i øde områder i høyfjellet og ut mot åpent hav.
Foto: Fylkesmannen i Telemark

1997	4
1998	11
1999	7
2000	8
2001	4
2002	21
2003	33
2004	25
2005	25
2006	25
2007	38
2008	30
2009	44
2010	30
2011	40
2012	53
2013	63
2014	67
2015	60
2016	103

Fylkesmannen arbeider fremdeles med å bedre trafikksikkerheten

I oktober 2016 innførte vegmyndighetene helt nye regler for helsekrav til førerkort. Helsekravene ble endret slik at leger, psykologer og optikere nå tar avgjørelse i mange saker som Fylkesmannen behandlet tidligere.

Omleggingen har så langt gått bra i Telemark. Helsepersonell har vist stor interesse for å få opplæring i det nye regelverket. Fylkesmannen har hatt opplæring med både fastleger, apotekansatte, og spesialistene ved Sykehuset Telemark og Borgestad-klinikken.

Endringene betyr at nesten alle som tidligere måtte ha dispensasjon fra Fylkesmannen nå oppfyller helsekravene og kan få helseattest fra fastlegen. Dette har ført til færre førerkortsaker hos Fylkesmannen.

Reglene fører med seg en innstramming i bruk av trafikkfarlige medikamenter, og vi regner med at dette vil føre til tryggere trafikk. Diagrammet viser hvordan omfanget av saker har utviklet seg de siste seks årene. Vi har tro på at tallene blir lavere i 2017.

Melding om ikke oppfylte helsekrav

Fylkesmannen skal fortsatt ta imot meldinger om ikke oppfylte helsekrav fra leger, optikere og psykologer. Vi vurderer meldingene og sender eventuelt beskjed til politiet der vi tilrår at førerkort blir inn-drakt. Det er politiet som kan vedta inn-dragning eller tilbakelevering av førerrett.

Flere endringer

Fra 1. mai 2017 vil Helsedirektoratet oppdatere Førerkortveilederen for leger. De to helseattestene skal også endres, med virkning fra 1. mai 2017. Attestene

blir justert slik at de er i bedre samsvar med bestemmelser i førerkortforskriften om hvilken profesjon som skal fylle ut de enkelte delene av skjemaet. Helseattest i ny versjon vil være på plass i fastlegenes elektroniske journalsystemer fra 1. juni 2017. Gjeldende helseattester fases ut etter hvert som de nye tas i bruk.

Les mer

De nye helsekrav finnes på lovdata.no; «Forskrift om endring i førerkortforskriften».

Helsedirektoratet har utarbeidet en Førerkortveileder til bruk for legene, IS-2541 som finnes på www.helsedirektoratet.no. Veilederen kan skrives ut, men vi anbefaler at en forholder seg til den elektroniske versjonen på grunn av stadige oppdateringer. Den nye helseattesten finnes også på Helsedirektoratet sine nettsider.

Kontakt oss

Fylkesmannen i Telemark har et eget telefonnummer for førerkorthenvendelser: 35 58 62 20 med telefontid tirsdag-fredag kl. 12-15. Vi har opprettet en egen e-post-adresse, fimteforerkort@fylkesmannen.no for førerkorthenvendelser fra leger og annet helsepersonell.

Kontaktpersoner

Jan-Arne Hunnestad
fmtejah@fylkesmannen.no

Ellen Bang Andersen
fmteeba@fylkesmannen.no

Heidi Norheim Thunes
fmtehnt@fylkesmannen.no

Førerkortsaker hos Fylkesmannen i Telemark

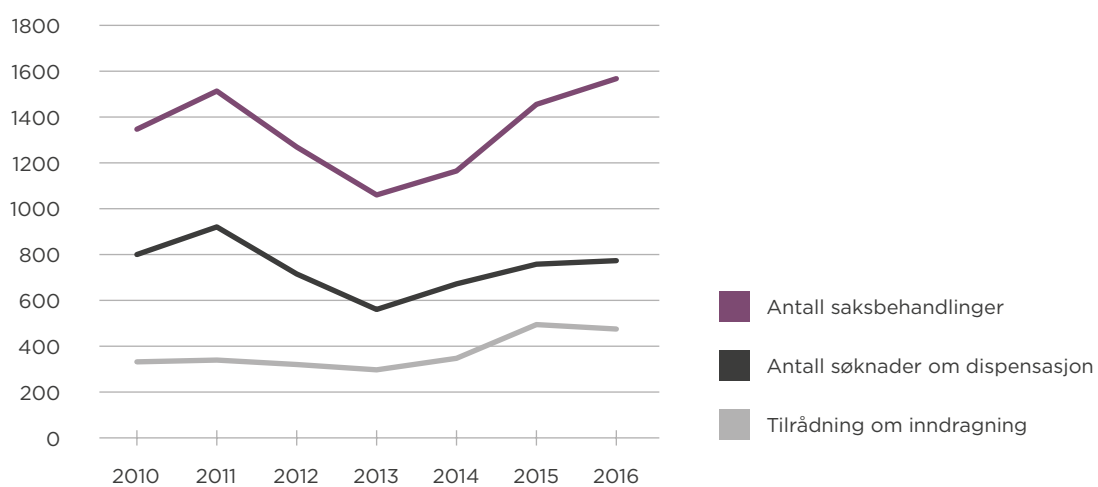

Foto: Anne Spånem

Pasient- og brukarmedvirkning

Hett tema i tilsynssaker og rettighetsklager hos Fylkesmannen.

Rett til medvirkning

Lovbestemmelse om at pasienter skal ha rett til å medvirke ved behandlingen har vi hatt siden legeloven av 1980. Ny bestemmelse om dette kom i loven om pasientrettigheter i 1999. I regjeringens Stortingsmelding 10 (2012-2013) ble det likevel uttrykt et mål om fornyet satsing på pasientmedvirkning i helse- og omsorgstjenesten. Som tilsynsorgan og klageinstans for helse- og omsorgstjenestene er det nødvendig at Fylkesmannen har oppfatninger om hva denne forsterkede brukerorienteringen innebærer.

Någjeldende lov sier at pasient og bruker har rett til å medvirke ved gjennomføring av helse- og omsorgstjenester. Pasienten har herunder rett til å medvirke ved valg mellom tilgjengelige og forsvarlige undersøkelses- og behandlingsmetoder.

Informasjon og samtykke til helsehjelp

Retten til medvirkning er nær knyttet til pasientens rett til informasjon og krav om pasientens samtykke til helsehjelp. I mange tilfeller vil det være flere aktuelle behandlingsalternativer eller alternative omsorgstilbud som vil innebære forskjellige kombinasjoner av effekt, risiko og bivirkninger. For eksempel vil pasientens subjektive vurdering ha stor betydning i behandlingsvalg som kan ha usikker effekt eller alvorlige bivirkninger.

Ett eksempel er prostatakreft som kan ha et dramatisk, aggressivt forløp hos noen, mens den hos andre kan være ubehandlet uten å gi kliniske symptomer. Med de metodene som finnes i dag, er det i mange tilfeller vanskelig å vite sikkert hvem som vil få nytte av behandling og hvem som har like gode leveutsikter uten behandling. Noen behandlingsformer kan gi bivirkninger som urinlekkasje, ereksjonssvikt og problemer med å kontrollere avføringen. Alternativet kan være å avvente behandling og følge utviklingen gjennom hyppige kontroller. I slike tilfeller må nytten av behandlingen vurderes opp mot risiko for bivirkninger. Pasientens egne vurderinger bør i slike tilfeller ha avgjørende betydning for valg av alternativ.

Et annet eksempel er valget mellom å avvente spontan fødsel eller å sette i gang fødselen ved overtidig svangerskap. Det er statistisk relativt liten forskjell i risiko på å sette i gang fødsel få dager etter termin eller å avvente spontan fødsel i ytterligere noen dager, men det er store forskjeller blant gravide på hvor belastende de opplever at det er å gå over tiden. I denne situasjonen bør kvinnens preferanser veie tungt.

På andre områder er det mindre rom for pasientmedvirkning. Typisk i så måte er legers rekvirering av vanedannende legemidler hvor Fylkesmannen i en rekke tilsynssaker har vært kritisk til såkalt «pa-

sientstyrt behandling». Dette illustrerer at pasientmedvirkning til enhver tid må ligge innenfor hva som er helsefaglig forsvarlig.

Tema i den kommunale omsorgstjenesten

Brukermedvirkning er ellers et svært aktuelt tema i den kommunale omsorgstjenesten. I mange klagesaker hos Fylkesmannen ser vi at kommunen treffer vedtak på tvers av hva brukeren har ønsket seg. Hvis dette ikke er begrunnet på en saklig tilfredsstillende måte, vil Fylkesmannen måtte be om en klargjøring av hvorfor brukers ønske ikke er etterkommet, eventuelt vil kommunens vedtak bli opphevet for at søknaden om tjenester kan bli behandlet på nytt slik at kravet om brukermedvirkning blir iaktatt på en bedre måte.

-

Kontaktperson

Steffen Torsnes
fmtesto@fylkesmannen.no

Foto: Scanpix

Kompetansekravet til ansatte i helse- og omsorgstjenesten øker

Telemark har en vei å gå når det gjelder kompetanse i helse- og omsorgstjenestene, særlig innen tjenester til personer med utviklingshemming.

Kommunene står overfor store utfordringer innenfor helse- og omsorgstjenestene i framtiden. Samhandlingsreformen har gitt kommunene et større ansvar for behandling, og framskrevne tjenestebehov vil overstige kommunenes kapasitet. Morgendagens helse- og omsorgstjenester krever at kommunene styrker og endrer kompetansen i tråd med utviklingen, ikke minst den teknologiske utviklingen. Kommunene må da ha en målrettet kompetanseutvikling.

Kompetansebehovet i Telemark

I 2016 gjennomførte Fylkesmannen en kartlegging av kompetansebehovet i kommunene, hvor 11 av 18 kommuner svarte. Av de som svarte sa 61 % at de har et behov for flere sykepleiere og helsefagarbeidere, med hovedfokus på behovet for høyskoleutdannet personell. 82 % pekte på økt behov for kompetanse innen rehabilitering, mens 73 % nevnte psykisk helse. Cirka halvparten pekte på behov innen demens, kreft, geriatri, forebygging og palliasjon.

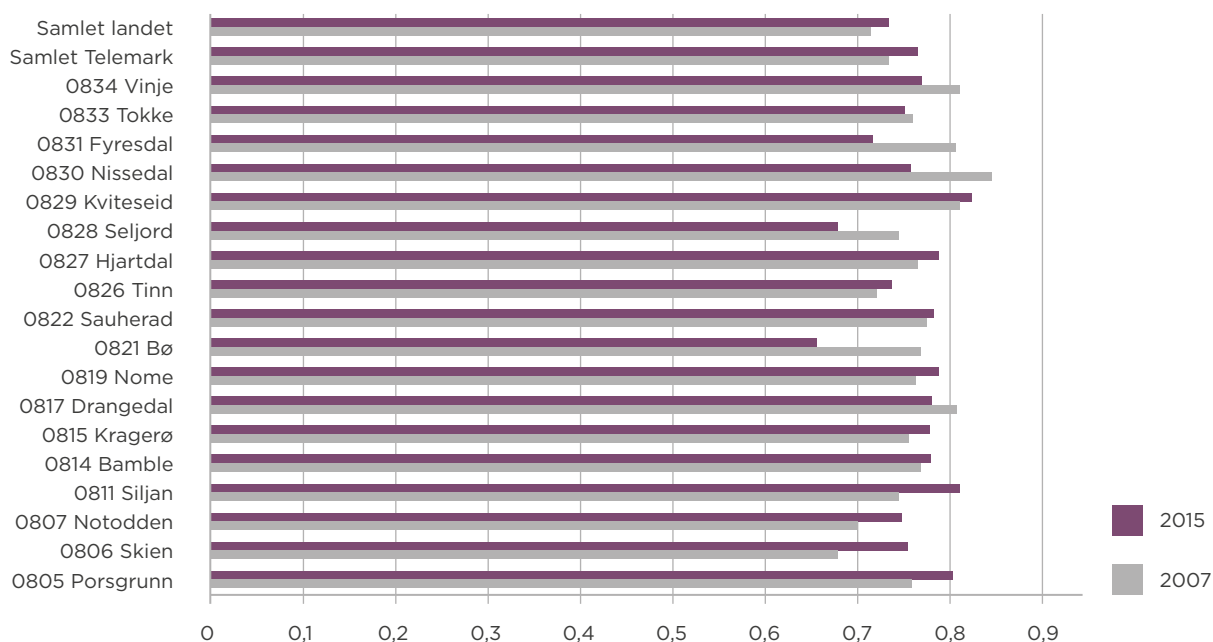
Velferdsteknologi

Det er stor variasjon mellom kommunene i Telemark når det gjelder hvor langt de har kommet med velferdsteknologi, og dermed også stor variasjon i kompetansenivå. Skien har deltatt i Nasjonalt velferdsteknologi-program og er godt i gang. De fleste andre kommunene er i oppstart- eller utredningsfasen. Kommunene har en møtearena i Kompetansenettverk for velferds-teknologi. Nettverket møtes 4 ganger i året og alle kommunene har kontaktperson.

Tjenester til personer med utviklingshemming

I 2016 gjennomførte Fylkesmannen landsomfattende tilsyn med tjenester til personer med utviklingshemming. Funn fra tilsynet og vedtaksbehandling hos Fylkesmannen viser at det er stort behov for økt kompetanse innenfor disse tjenestene.

Andel av årsverk med relevant helse- og sosialfaglig utdanning

Årsverksutvikling i Telemark

Et av tiltakene i Omsorg 2020 er Kompetanseløft 2020 som inneholder tilskuddsordningen Kommunalt kompetanse- og innovasjonstilskudd. Kompetanseløft 2020 er en videreføring av Kompetanseløft 2015 som tilhørte planperioden 2007-2015. I 2016 ble det gjennomført en evaluering av forrige planperiode.

Resultatene i Telemark som helhet viser at antall årsverk av personell med relevant helse- og sosialutdanning er høyere i Telemark enn landsgjennomsnittet. Antallet har økt med 4,4 % i planperioden. Resultatet i flere kommuner har dessverre gått i feil retning. Flere små kommuner hadde i 2015 færre ansatte med relevant helse- og sosialutdanning enn de hadde i 2007. Når det gjelder andelen årsverk med utdanning fra høyskole eller universitet viser resultatene at det har vært en stigning fra 24,2 % til 31,1 %. Tallet ligger imidlertid under landsgjennomsnittet i 2014, som var på 35 %.

Antall sykepleiere med videreutdanning har økt fra 15 % til 18,4 %, noe som også er lavere enn landsgjennomsnittet på 20,9 %.

Selv om Telemark er i en god utvikling, indikerer resultatene at Telemark ligger under landsgjennomsnittet når det gjelder kompetanse i kommunene. I tillegg viser resultatene at spesielt de små kommunene har utfordringer når det gjelder å rekruttere kvalifisert personell. Dette er en utvikling Fylkesmannen vil følge spesielt med på i neste planperiode.

-

Kontaktperson

Lillian Olsen Opedal
fnteloo@fylkesmannen.no

Økt involvering av pasienter, brukere og pårørende i tilsyn

Utviklingsprosjektet har vist at å innhente informasjon fra dem som best vet hvor skoen trykker fører til mer effektive og treffsikre tilsyn, men det stiller samtidig økte krav til fleksibilitet og kapasitet.

Unge brukere av NAV

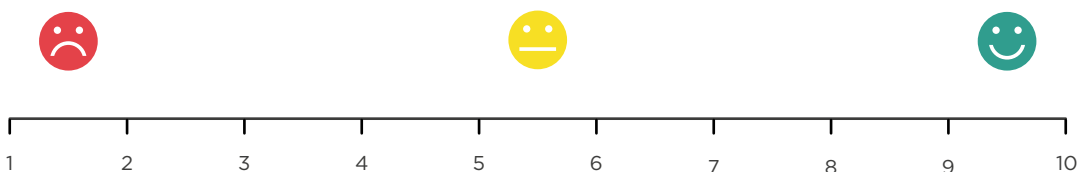
Ved å involvere unge, nyregistrerte brukere av NAV i alderen 17–23 år i egentilsyn med NAV-kontor har Fylkesmannen i Telemark fått ny viten om hva denne gruppen mener at NAV burde bli bedre på. De unges meninger ble innhentet anonymt ved å benytte en elektronisk spørreundersøkelse, sendt ut på mail. Vår erfaring er at dette er et godt og effektivt verktøy å benytte til denne målgruppen. En svakhet ved metoden er at unge med lese- og skrivevansker, eller manglende språkkunnskaper, kan falle utenfor. Det er heller ikke alle brukere som oppgir mailadresser, og det kan derfor være noe begrenset hvem man når ut til.

Fylkesmannen anser det som hensiktsmessig å benytte både samtaler med enkeltbrukere og elektroniske undersøkelser i våre tilsyn med tjenester fra NAV videre.

Brukere av skolehelsetjenesten

I forbindelse med en systemrevisjon med skolehelsetjenesten designet vi en spørreundersøkelse som ble sendt ut til skoleelevene (elevråd) og til FAU (Foreldre-rådets arbeidsutvalg) for å få vite mer om hvilke områder brukerne selv mente burde styrkes. Det ble stilt spørsmål om hvor tilgjengelig man opplevde at skolehelsetjenesten var, hvilken kunnskap man hadde om skolehelsetjenestens tilbud, hva man synes var positivt/negativt ved tilbudet slik det var i dag, samt i hvilken grad man hadde kunnskap om hvor - og hvordan - man skulle henvende seg for å komme i kontakt med skolehelsetjenesten. Vår erfaring var at skalerings spørsmål med smilefjes og sure fjes var best egnet til å innhente meninger fra barn og unge. Metodikken vil bli videreført i andre tilsyn med tjenester til barn og unge.

Hvor fornøyd er dere med tilbudet fra skolehelsetjenesten/helsesøster?
Sett et kryss på linjen.

Utgåtte sko.
Foto: Anne Aasdalen

Personer med psykisk utviklingshemming

Fylkesmannen er pålagt å gjennomføre stedlige tilsyn med tjenestene til psykisk utviklingshemmede med godkjente vedtak om bruk av tvang og makt etter helse- og omsorgstjenesteloven kap. 9. I prosjektet har vi prøvd ut ulike aktiviteter for å styrke medvirkningen fra pårørende og verger. De har fått mer informasjon i forkant, og er blitt trukket inn i planleggingsfasen av tilsynene. Videre har de i prosjektperioden fått anledning til bl.a. å komme med tilbakemeldinger på hvordan de opplevde å delta i tilsynene, og om de mente at tilsynene hadde hatt noen effekt. I tillegg har vi hatt et økt fokus på mer systematisk å innhente synspunkter fra de psykisk utviklingshemmede selv, der dette har vært mulig. Dette fokuset vil bli videreført, også etter prosjektet.

Involveringsprosjektet har gitt oss kunnskap om utfordringer og muligheter når det gjelder involvering av tjenestemottakere i tilsyn. Kunnskap og erfaringer fra prosjektet er overført til andre tilsyn, og det er blitt et økt fokus på brukermedvirkning. Det er med stor optimisme at vi tar fatt på det videre arbeidet med å involvere brukere og pårørende i tilsyn også i tiden fremover! Vi har fortsatt mye å lære, og er avhengig av tilbakemeldinger fra de involverte.

-

Kontaktperson

Janne Wikheim Aas
fmtejwa@fylkesmannen.no

Telemarkinger ligger
fortsatt på lands-
toppen i bruk av angst-
dempende legemidler
og sovemedisiner

2011

FELLESKATALOGEN

Over mange år har Telemark ligget blant topp 3 i Norge for forbruk av vanedannende legemidler. Forbruket er fortsatt høyt, men det kan se ut til at det ikke lenger er økende.

Dette gjelder medisiner som brukes mot angst og uro, sovemedisiner og sterke smertestillende. Selv om medisiner skal brukes til å behandle sykdommer, er det ikke slik at høyt forbruk av vanedannende medisiner automatisk betyr at Telemarks befolkning er sykere enn landsgjennomsnittet. Fra folkehelseprofilen 2017 vet vi at andelen telemarkinger som kommer til fastlege med psykiske symptomer og lidelser og muskel- og skjelettlidelser bare er litt over landsgjennomsnittet. Det er heller ikke sammenheng mellom forekomsten av psykiske symptomer eller smerter i en kommune og forbruket av vanedannende legemidler.

Vanedannende medisiner

Med vanedannende legemidler menes legemidler som kan resultere i en avhengighets-tilstand hos pasienten. Dette gjelder i hovedsak legemiddelgruppene benzodiazepiner, benzodiazepinliknende legemidler (z-hypnotika) for behandling av angst og søvn og opioider for smertetilstander. De aller fleste pasientene bruker disse medisinene i en kort periode og kun i de doser som er forskrevet og anbefalt, men en del pasienter bruker slike midler i større mengder og/eller i lengre tid enn anbefalt. Dette kan ha negative konsekvenser både for enkeltpersoner og for samfunnet.

Alle vanedannende medisiner kan medføre trafikkfare. For opioider regnes denne effekten for mindre uttalt etter en stunds bruk, men dette gjelder ikke benzodiazepiner. Det er foreskrivende leges ansvar å informere pasientene sine om denne effekten, eventuelt illegge kjøreforbud eller be om inndragelse av førerrett.

Riktig forskrivningspraksis er en forutsetning for å redusere uheldig bruk av vanedannende legemidler. God behandling innebærer at man har vurdert at det er indikasjon for bruk, at behandlingsvarigheten er tydelig ved å skrive ut passe

mengde medisin, og at det legges en plan for når og hvordan behandlingen skal avsluttes og vurdere om helsekravene for førerkort er oppfylt.

I 2016 reviderte Helsedirektoratet veilederne for leger om hvordan disse legemidlene kan brukes og avsluttes på riktig måte. Det kom også nye helsekrav til førerkort og Fylkesmannen har holdt kurs om helsekravene for allmennleger og leger på sykehuset. På disse kursene har bruk av vanedannende legemidler vært et aktuelt og mye diskutert emne. Det er økende bevissthet om dette blant legene i Telemark, og i flere kommuner jobbes det aktivt med dette.

Rekvireringssaker

Kontroll med legers og tannlegers praksis med forskrivning av vanedannende legemidler er en viktig oppgave for Fylkesmannen som tilsynsorgan for helsepersonell. Dette er saker hvor det vurderes om en lege eller tannlege skriver ut uforsvarlige mengder vanedannende legemidler til pasienter eller til eget forbruk.

I 2016 har forsvarlig forskrivning av vanedannende legemidler vært oppe til vurdering i tilsynssaker hos Fylkesmannen 11 ganger (i hele landet 147). Av disse er det i 7 saker konstatert pliktbrudd eller saken er oversendt til Statens helsetilsyn for vurdering av reaksjon (i hele landet 54). Antallet saker totalt og saker hvor vi finner uforsvarlighet er økende de siste årene. I 2017 har vi derfor planlagt tilsyn med 20 fastlegers forskrivningspraksis sett opp mot førerkortforskriftens helsekrav og nasjonale retningslinjer ved bruk av vanedannende legemidler.

-

Kontaktperson

Jan-Arne Hunnestad
fmtejah@fylkesmannen.no

Psykisk helse og rus

Flere årsverk og bedre tilbud i kommunene.

Flere kommunale årsverk innen psykisk helse og rus i Telemark

SINTEF har samlet inn årsverkstall innen psykisk helse- og rusarbeid fra alle landets kommuner. Kommunene i Telemark har for 2016 rapportert om flere årsverk innen psykisk helse og rusarbeid per 10 000 innbyggere enn for 2015 (se tabell). Telemark hadde gjennomsnittlig 29 årsverk per 10 000 innbyggere, noe som er over landsgjennomsnittet (27 årsverk) og over gjennomsnittet i helseregion Sør-Øst (24 årsverk). 8 kommuner har hatt en økning på mer enn 1 årsverk per 10 000 innbyggere fra 2015 til 2016 mens 3 kommuner har hatt en nedgang på mer enn 1 årsverk. Totalt har det vært en økning på 46 årsverk for voksne og 16 årsverk for barn og unge fra 2015 til 2016.

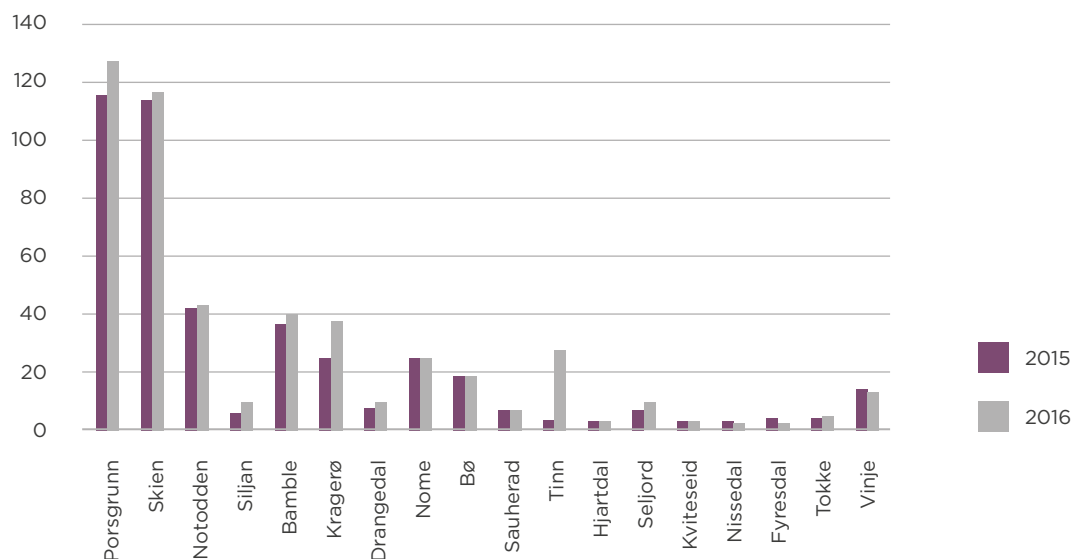
De siste årene har kommunene kunnet søke ulike tilskuddsordninger innen rus og psykisk helse, for eksempel rask psykisk helsehjelp og rekrutteringstilskudd for ansettelse av psykologer i kommunen. 2 kommuner fikk rekrutteringstilskudd for til sammen 4 psykologstillinger i 2016. I 2016 utbetalte Fylkesmannen tilskudd på 15,9 millioner kroner til kommunalt arbeid mot rus. Det har også blitt bevilget midler for å styrke skolehelsetjenesten.

Økt fokus på bruk av tvang i psykisk helsevern

Psykisk helsevernloven åpner for bruk av tvang i psykisk helsevern. Dette forutsetter at strenge vilkår er oppfylt. Det siste året har det vært særlig stort fokus på bruk av tvang innen psykisk helsevern i Norge, både i ulike media, i fagmiljøene og fra myndighetenes side. Å redusere unødvendig bruk av tvang er viktig både i et behandlingsmessig og etisk perspektiv.

Selv om det i flere år har vært fokus på mer frivillighet og riktigere bruk av tvang i det psykiske helsevernet i Telemark, har antall tvangsinnleggelser, behandling med legemidler uten samtykke og bruk av tvangsmidler vært over landsgjennomsnittet. Økt fokus på frivillighet og mindre bruk av tvang vil derfor være et viktig satsningsområde både for kommunene og spesialisthelsetjenesten, men også for Kontrollkommisjonen for det psykiske helsevernet og for Fylkesmannen som kontrollinstans.

Kommunale årsverk innen psykisk helse- og rusarbeid per 10 000 innbyggere

Tvang overfor personer med rusmiddelproblemer

En ny forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i institusjon for behandling, omsorg og rehabilitering av personer med rusmiddelproblemer trådte i kraft 1. november 2016. Den nye forskriften har som formål å gi regler om gjennomføringen av oppholdet i institusjon for personer med rusmiddelproblemer, samt avklare når det er adgang til å bruke tvang og å forhindre at tvang brukes i større utstrekning enn nødvendig. Helsedirektoratet har også kommet med en veileder (IS-2355) der hensikten er å bidra til en mer enhetlig og riktigere bruk av tvangstiltak overfor personer med rusmiddelproblemer i henhold til lov og forskrift. Målet er å sikre at det etableres sammenhengende og helhetlige pasient- og brukerforløp for pasienter som er underlagt tvang.

-

Kontaktperson

May Trude Johnsen
fntemtj@fylkesmannen.no

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Barnekonvensjonen – et virkemiddel for å styrke barns rettigheter.

Norge ratifiserte barnekonvensjonen i 1991 og den ble innarbeidet i norsk lovgivning gjennom menneskerettighetsloven i 2003. Det betyr at barnekonvensjonen ved motstrid skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning.

Barnekonvensjonen som består av 54 artikler bygger på at barn har et ukrenkelig menneskeverd og de samme menneskerettighetene som voksne. I tillegg til dette kommer andre rettigheter som har spesiell betydning for barn. FNs barnekomite har pekt på fire artikler som de viktigste;

- › Art. 2 Ikke-diskriminering
- › Art. 3 Hensynet til barnets beste
- › Art. 6 Rett til liv og utvikling
- › Art. 12 Rett til å bli hørt

I praksis betyr dette at stat og kommune har plikt til å vurdere barnets/barnas interesser i alle saker som både direkte og indirekte berører dem.

Fylkesmannen i Telemark har over tid hatt fokus på innholdet i barnekonvensjonen, men ønsker i enda større grad å sette dette på dagsorden.

Vi vil fortsatt legge vekt på og motivere for at

- › embetet og kommunene i enda større grad skal bruke barnekonvensjonen i sin saksbehandling.
- › embetet og kommunene skal ha fokus på og videreutvikle det tverrfaglige og tverretatlige arbeidet rettet mot barn og unge.
- › barnekonvensjonen blir brukt i arbeidet med å planlegge og kvalitetssikre tjenestene for å bedre oppvekstvilkår for barn og unge, både i embetet og ute i den enkelte kommunen.

-

Kontaktperson

Elin Gulliksen Lunden
fmteegl@fylkesmannen.no

Alle faggruppene hos Fylkesmannen jobber med barnekonvensjonen, her representert ved Lillian Olsen Opedal - helse, Elin Gulliksen Lunden - barnevern, Anne Karen Haukland - miljø, Liv Aakre - landbruk, Roger Jensen - folkehelse, Merete Haugen - barnevern, Jan Collier - barnehage og Berit Aarnes - utdanning. Foto: Anne Aasdalen

Talenter for framtida

Felles satsing på barn og unge – tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid – et langsiktig samarbeid i Grenland.

Talenter for framtida, i sin nåværende form, med fem konkrete satsingsområder, ble avsluttet med en regional konferanse i september 2016. Politikere, administrativ ledelse og fagpersoner innen oppvekstsektoren i Telemark deltok. Her ble det lagt frem erfaringer fra et stort utviklingsarbeid med mange deltakere.

På bakgrunn av felles utfordringer knyttet til barn og unges levekår, har Fylkesmannen i Telemark, Grenlandskommunene, NAV Telemark og Telemark fylkeskommune samarbeidet om Talenter for framtida. Satsingen er forankret i kommunenes strategiske planer og i fylkeskommunens regionale plan for oppvekst og kompetanse.

Hovedmålsetting

«Gjennom felles satsing på forebyggende arbeid, tidlig innsats og økt samarbeid, skal vi bidra til at flere unge gjennomfører skolen og kvalifiserer seg til arbeidslivet».

Resultater av arbeidet med Talenter for framtida

Det er gjennomført en omfattende spørreundersøkelse blant aktørene innenfor Talenter for framtida av Epinion om erfaringene med samarbeidet, om hva som er gjort, hvordan det er jobbet og om måloppnåelsen. Undersøkelsen viser at det har vært en god utvikling både metodisk, kvalitetsmessig og resultatmessig gjennom hele prosessen fram til 2016. Rapporten

fremhever særlig arbeidet med det som er kalt BTI-modellen som spesielt nyttig og lærerikt. Det gode samarbeidet med Kompetansesenter for rus, region sør (KoRus) vil fortsette.

Endringsarbeid tar tid og det er langt fra tiltak til resultat. Det statistikkene viser så langt i utviklingsprosessen, er at fraværet er på vei ned, bruken av spesialundervisning er på vei ned, karakterene er på vei opp og gjennomføringen øker.

Gode resultatindikatorer er viktig å få plass i samarbeid med kommunene, fylkeskommunen, KoRus og Nav for å kunne følge med på utviklingen fremover.

Det gode samarbeidet i Grenland fortsetter

Talenter for framtida går nå over i en ny fase. Overgangen fra utviklingsarbeid til drift er krevende og stiller krav til tett oppfølging og koordinering av innsatsen i kommunene. Det gode og konstruktive samarbeidet om utsatte barn og unge som er utviklet i kommunene vil fortsette.

Også i 2017 vil Talenter for framtida fokusere særskilt på Tidlig innsats og Tverrfaglig samarbeid. Her har Grenlandskommunene i samarbeid med KoRus og Fylkesmannen etablert tverrfaglige arbeidsgrupper innenfor oppvekstsektoren, og jobbet intensivt i læringsnettverkene

for å utvikle tiltak for å bedre det tverrfaglige samarbeidet og sikre tidlig innsats.

Talenter for framtida støtter også opp om den felles satsningen mellom Nav og Fylkeskommunen om Nav i skolen og Talenthuss.

Gjennom det tverrfaglige samarbeidet om Talenter for framtida er barnefattigdom og utenforskap pekt på som en sentral årsak til frafall i skolen. Styret ønsker derfor i første omgang å gjennomføre en kartlegging i løpet av 2017 om hvordan kommunene jobber med denne utfordringen og hvilke virkemidler som blir brukt.

Styringsgruppen i Talenter for framtida har besluttet at det gode arbeidet som er startet skal fortsette. Fylkesmannen vil bidra med faglig støtte og veiledning.

«Vi har ingen å miste. Det viktigste vi kan gjøre er å bidra til at ungene våre får en trygg oppvekst og muligheter til å utnytte alle sine evner og anlegg – det er fortsatt en av de største utfordringene vi har i samfunnet vårt i dag»

Styreleder i Talenter for framtida -
Arne Malme sept. 2016.

-

Kontaktperson

Karin Sørensen
fmtekas@fylkesmannen.no

Foto:
Reklamehuset Wera

Kommunenes oversikt over innbyggernes helse

Folkehelseloven §5 sier at kommunen skal ha nødvendig oversikt over helsetilstanden i befolkningen og de positive og negative faktorer som kan virke inn på denne. Bildet er fra den fine turvegen langs Måna på Rjukan. Foto: Roger Jensen

Halvparten av kommunene i Telemark har en oversikt over helsetilstanden og helsens påvirkningsfaktorer i egen kommune, slik forskrift om oversikt over folkehelsen krever.

For over 5 år siden trådte folkehelseloven i kraft. Loven krever at kommunene etablerer et systematisk, kunnskapsbasert og lang-siktig folkehelsearbeid.

Målrettet folkehelsearbeid bygger på kunnskap om egne innbyggers helse og forhold som påvirker denne.

Krav om oversiktsdokument

Forskrift om oversikt over folkehelsen § 5 setter krav om at kommunene beskriver egen status i et oversiktsdokument hvert fjerde år. Dokumentets minstekrav er å vise befolknings-sammensetning, oppvekst- og levekårsforhold, fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø, skader og ulykker, helse-relatert atferd og helsetilstand.

Tilsyn med kommunene

Fylkesmannen har tilsyn med at kommunene følger lovens krav. I 2014-15 gjennomførte vi tilsyn med folkehelsearbeidet i fem kommuner. En kommune fikk avvik for mangelfull systematikk. I desember 2016 sendte Fylkesmannen et spørreskjema til alle kommunene i Telemark. Hovedspørsmålet var om kommunene har det omtalte oversiktsdokumentet.

Resultat av undersøkelse

Undersøkelsen viser at kun halvparten av kommunene har et oversiktsdokument i tråd med forskriftens krav. Kommunene har også ulik forståelse om hva dokumentet skal inneholde.

Oversikten skal foreligge ved oppstart av arbeidet med planstrategi etter plan- og bygningsloven. Frist for å ha et allment tilgjengelig oversiktsdokument var i første halvår 2016.

Et slikt oversiktsdokument er ment å være til hjelp for kommunene i arbeidet med å etablere et systematisk helsefremmende og forebyggende arbeid.

Det positive som kommer fram i undersøkelsen er at de fleste kommuner har mål om både å ha en løpende oversikt og et fireårig oversiktsdokument. Dessuten har folkehelsearbeidet ofte en svært tverr-sektoriell deltakelse og mange gode tiltak.

Helse- og omsorgstjenesten har i følge helse- og omsorgstjenesteloven et ansvar for å bidra til å innhente, vurdere og formidle relevant informasjon til nytte for kommunens løpende oversikt og det konkrete fireårige oversiktsdokumentet. Undersøkelsen viser at helsetjenesten leverer her. Samtidig er det viktig at alle etater har aktive roller i det utøvende folkehelsearbeidet. Eksempler er plan, oppvekst, kultur og teknisk etat.

Videre arbeid

Fylkesmannen har et ansvar for å formidle regelverk og statlig politikk til kommunene. Når det gjelder oversiktsarbeidet har Telemark fylkeskommune gjennom flere år tilbudt kommunene kompetanse og direkte oppfølging. Fylkesmannen og fylkeskommunen vil i samarbeid jobbe videre med å bidra til et systematisk folkehelsearbeid i kommunene.

-

Kontaktperson

Roger Jensen
fmterje@fylkesmannen.no

HER ER FYLKESMANNEN I TELEMARK

Fylkesmannen er regjeringens representant i Telemark. Vi har avdelinger for barn, utdanning og vergemål, landbruk, miljøvern og forurensning, sosial og helse, kommuneøkonomi, samfunnssikkerhet og beredskap.

-

**SAMORDNINGS- OG
BEREDSKAPSTABEN**

Kommuneøkonomi og arbeid tilknyttet kommunal modernisering og omstilling. Samordning. Samfunnssikkerhet og beredskap er også plassert i stab.

SOSIAL- OG HELSEAVDELINGEN

Fylkesmannen gir råd og er tilsynsmyndighet og rådgiver overfor nasjonale, regionale og lokale myndigheter, til helsepersonell og innbyggere. Fylkesmannen følger også opp lov om sosiale tjenester og barnevern.

**UTDANNINGS- OG
VERGEMÅLSAVDELINGEN**

Informerer, fører tilsyn og veileder om nasjonal barnehage- og utdanningspolitikk og påser at lover og regelverk følges. Den skal forvalte spesielle tilskuddsordninger innenfor skole- og barnehageområdet. Det tidligere overformynderiet, nå vergemål, er under denne avdelingen.

LANDBRUKSAVDELINGEN

Landbruksavdelingen har ansvar for gjennomføring av landbrukspolitikken på regionalt og lokalt nivå, og skal være aktiv i lokalt samarbeid. Avdelingen har omfattende kompetanse innen jord, skogbruk og næringsutvikling.

MILJØVERNAVDELINGEN

Miljøvern er et omfattende fagfelt som dekker alt fra arealforvaltning og forurensning til naturmangfold og forvaltning av fisk og vilt. Fylkesmannen skal bidra til å gjennomføre den nasjonale miljøvernpolitikken.

ADMINISTRASJONEN

Enheten har ansvar for fem fagområder: arkiv, ekspedisjon, IKT, personal og økonomi.

-

Møt oss på Facebook og Twitter og på www.fylkesmannen.no/telemark

